

Södertörns högskola, Institutionen för Genus, kultur och historia
D- uppsats, Historia 10p, VT 2008
Programmet för Kultur, samhälle och historia

Den svenska debatten om Natos bombningar mot Jugoslavien 1999

Av: Altana Aliu
Handledare: Stefan Ekecrantz

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	3
1.1. Syfte	5
1.2. Frågeställningar	5
1.3. Forskningsläge	6
1.4. Avgränsningar	9
1.5. Metod och material.....	9
2. Teorier och definitioner	13
2.1. Neutralitetsbegreppet	14
2.2. Legalistiska och neutralistiska tolkningar	15
3. Bakgrund	16
3.1. Sveriges utrikespolitik.....	16
3.2. Gemensam utrikespolitik genom EU	19
3.3. Den jugoslaviska krisen	20
4. Den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien 1999	21
4.1. Nuvarande politiker.....	22
4.2. F.d. politiker	37
4.3. Kultureliten.....	38
4.4. De övriga	40
5. Resultat.....	46
6. Avslutande diskussion.....	49
7. Käll- och litteraturförteckning.....	50

1. Inledning

Good evening, ladies and gentlemen, I have just directed SACEUR, General Clark, to initiate air operations in the Federal Republic of Yugoslavia. I have taken this decision after extensive consultations in recent days with all the Allies, and after it became clear that the final diplomatic effort of Ambassador Holbrooke in Belgrade has not met with success. All efforts to achieve a negotiated, political solution to the Kosovo crisis having failed, no alternative is open but to take military action.¹

Detta är en deklARATION som Natos generalsekreterare Dr. Javier Solana gjorde i en pressuttalande den 23 mars 1999. Dagen efter inleddes bombningarna av Nato mot en suverän stat. Därmed var Nato i krig för andra gången under sin historia, första gången var Bosnien 1995. Men skillnaderna mellan bombningarna av Bosnien och Kosovo var att den första aktionen var en iblandning i ett inbördeskrig på uppdrag av FN, medan aktionen mot Jugoslavien och Kosovo var ett angrepp mot en suverän stat, utan den klara folkrättsliga legitimitet som FN hade gett Nato i Bosnien.

Reaktioner kom från olika håll i världen, från politiker, intellektuella, journalister, forskare och andra grupper. I Sverige kom reaktioner allt ifrån den politiska till den kulturella eliten. Sverige hade nu en både splittrad höger och vänster med många skiljaktigheter från båda håll. USA ville att även Sverige skulle ge stöd åt bombningarna som flera andra länder medan flera svenska debattörer ansåg att FN sköts åt sidan eller fick en försvagad roll.

I ett brev till statsminister Göran Persson skriver den amerikanska presidenten Bill Clinton när bombningarna var inne på sin andra dag att man hoppas på att Sveriges regering officiellt ska stödja Natos bombningar. Clinton förklarar i sitt brev för situationen i Kosovo och den svåra flyktingströmmen i grannländerna. Konflikten kan enligt Clinton bidra till ett större krig i hjärtat av Europa. Dessutom tackar han den svenska regeringen.

¹ <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-040e.htm>

I wanted to thank you directly for agreeing to act as Protecting Power for our interests in Belgrade. We have withdrawn all our personnel and are grateful for your assistance [...] I appreciate your government's commitment to addressing humanitarian issues in Kosovo and look forward to our continuing cooperation. I also hope that you can indicate publicly your support for NATO's action. I have asked my staff to stay in contact with your Government in the days ahead.²

Sifo i samarbete med *Aftonbladet* gjorde undersökningar om vad det svenska folket ansåg om bombningarna. Den 1 april 1999 presenterades undersökningen och i frågan om de ansåg att det var rätt eller fel av Nato att bomba Jugoslavien svarade 39 % att det var fel, 34 % ansåg att det var rätt och 27 % var tveksamma. Om kriget skulle fortsätta ansåg 48% att Nato borde sätta in marktrupper och 60 % var rädda för att kriget skulle spridas utanför Jugoslavien.³

Jag har valt att skriva denna uppsats dels pga. eget intresse för utrikespolitik samt att konflikten låg nära i tiden. Det kan även vara intressant för läsaren att få ytterligare förståelser för hur debatten om Natos bombningar såg ut samt vilka argument som förekom i riksdagen och medierna genom olika aktörer. Torts att handlingarna är officiella och läsaren kan ännu idag komma ihåg vad som hände och vad som argumenterades - kan det ändå vara relevant att forska om denna fråga och belysa flera punkter som eventuellt kan förklaras om en förändring eller ytterligare förändringar från tidigare svensk utrikespolitik. Jag anser även att denna uppsats kan belysa den svenska utrikespolitiken där Sverige spelar en aktiv roll för internationella konflikter trots alliansfrihet och neutralitet. Uppsatsen visar således att den svenska utrikespolitiken inte var inaktiv pga. sin neutralitet och alliansfrihet. Dessutom består Balkanområdet än idag i olösta frågor som t.ex. Kosovofrågan och landets självständighet vilket betyder att ytterligare konflikter kan uppstå och detta betyder att forskning inom området blir nödvändigt samt relevant även för framtiden.

² Bill Clintons brev till Göran Person, Statsrådsberedningen, Registratorm ink 1999-03-25, Dnr: SB 1999/2135

³ <http://www.aftonbladet.se/nyheter/9904/01/kosovo.html>

1.1. Syfte

Uppsatsen syfte är att undersöka Sveriges inställning till Natos bombningar av Jugoslavien 1999 genom debatter i riksdag och tidningar. Undersökningen består av olika grupper som ingick i debatten, politiska men även icke-politiska. Med begreppet ”Sverige” syftar jag på regering, riksdag, partier samt övriga debattörer. Med ”inställning” menar jag de åsikter som framfördes av politiker och andra debattörer.

1.2. Frågeställningar

Den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien 1999

- a) Vad var Sveriges inställning till Natos bombningar?
- b) Vilka var debattörerna eller aktörerna?
- c) Vilka argument hade de, skiljde sig åsikterna åt mellan de olika aktörerna?
- d) Hur användes begreppet ”neutralitet” inom debatten, på vilket sätt användes begreppet?

1.3. Forskningsläge

Frågor som har behandlat Sveriges utrikespolitik med koppling till min undersökning har bl.a. handlat om kalla kriget, Vietnamkriget, Algeriet och Mellanöstern. ”*Sverige och Algeriets frigörelse 1954- 1962*” (1996) handlar om hur detta krig förändrade den svenska utrikespolitiken och är skriven av statsvetaren *Marie Demker*.⁴ *Ulf Bjereld* har i sin statsvetenskapliga doktorsavhandling *Svensk Mellanösternpolitik*” (1989) studerat Sveriges agerande och ställningstaganden av konflikterna i Mellanöstern 1947-1985,⁵ här får man även veta Sveriges syn angående den kurdiska frågan. *Ulrika Olausson*, doktorand vid Humanistiska Institutionen i Medie- och Kommunikationsvetenskap, har i boken *Saddam Hussein från Gulftkrig till Gulftkrig*⁶ (1999) studerat amerikansk och svensk utrikespolitik och nyhetsrapportering. Historikern *Stefan Ecekrantz* har forskat om begreppen ”neutralitet” och dess innebörd och mer om detta förklaras på teoriavsnittet.

*The cold War – and the Nordic countries*⁷ är ett exempel på internationell historisk och statsvetenskaplig forskning med fokus på nordiska länders reaktioner under kalla kriget. Boken är skriven av en rad nordiska historiker och statsvetare. *Thorsten B Olesen*, professor i historia på Århus universitet är redaktör för denna bok. Olesen påstår att forskning som en hög politisk dimension om det kalla kriget har funnits inom alla nordiska länder.

A good example is the research into the Swedish neutrality policy. During the 1990s new evidence was published, pointing the fact that Sweden was more closely attached to the Western defence community than the official neutrality doctrine suggested.⁸

Svenska statsvetare som bidragit till boken är *Ulf Bjereld* och *Ann- Marie Ekengren*. Författarna presenterar en svensk debatt som pågick under kalla kriget. Det var frågor som enligt författarna var centrala och kontroversiella. Den första frågan handlade om *how neutral Sweden’s neutrality policy actually was*. Andra frågan handlar om *Sweden’s*

⁴ Demker, *Sverige och Algeriets frigörelse 1954- 1962* (1996)

⁵ Bjereld, *Svensk Mellanösternpolitik* (1989)

⁶ Olausson, *Saddam Hussein från Gulftkrig till Gulftkrig* (1999)

⁷ Olesen, *The cold War – and the Nordic countries : Historiography at a Crossroads* (2004)

⁸ Olesen, *The cold War – and the Nordic countries: Historiography at a Crossroads* (2004) s. 10

active foreign policy.⁹ Under slutet av 1950- talet och början av 1960- talet blev den s.k. aktivt svenska utrikespolitiken känd. En stor förändring skedde under ledning av Olof Palme och vid av 1960- talet och tidigt 1970 tal blev Sverige en viktig aktör på den internationella arenan. Av den svenska utrikespolitiken kunde man inte längre förvänta sig en total enighet, detta pga. ideologiska grunder.¹⁰

/.../ it in the international arena Sweden could strongly criticize other states on ideological grounds, then it was no longer plausible to expect total unanimity on the domestic front.¹¹

Författarna presenterar forskning om Sveriges neutralitetspolitik och hävdar att merparten av forskningen om svensk neutralitetspolitik har tenderat att bestå främst av en värdering av politisk ledning.

Även den ideologiska neutraliteten diskuteras under kalla krigets period och forskningen presenteras även under denna del. Dessutom rådde det konflikter mellan de politiska partierna angående Sveriges ideologiska likhet till väst.

/.../ the debate on "ideological neutrality" was conducted within the framework of overall neutrality policy"¹²

Enligt *Yngve Möllers* studie om svensk utrikespolitik under Vietnamkriget blev den svenska utrikespolitiken:

/.../ increasingly ideological and moral in tone after Palme's introduction to government.¹³

Angående Sveriges relation till kriget i Algeriet har *Marie Demker* visat att detta krig kan förstås som en del av utrikespolitikens lärningsprocess. Kriget medförde att Sverige 1959

⁹ Bjereld, & Ekengren,, "Cold War Historiography in Sweden" i Olesen (red.), *The Cold War – and the Nordic Countries: Historiography at a Crossroads* (2004) s. 143

¹⁰ Bjereld, & Ekengren,, "Cold War Historiography in Sweden" i Olesen (red.), *The Cold War – and the Nordic Countries: Historiography at a Crossroads* (2004) s. 146

¹¹ Bjereld, & Ekengren,, "Cold War Historiography in Sweden" i Olesen (red.), *The Cold War – and the Nordic Countries: Historiography at a Crossroads* (2004) s. 146

¹² Bjereld, & Ekengren,, "Cold War Historiography in Sweden" i Olesen (red.), *The Cold War – and the Nordic Countries: Historiography at a Crossroads* (2004) s. 155

¹³ Bjereld, & Ekengren,, "Cold War Historiography in Sweden" i Olesen (red.), *The Cold War – and the Nordic Countries: Historiography at a Crossroads* (2004) s. 157

blev den första och enda staten som i FN:s generalförsamling röstade för Algeriets självständighet. Demker argumenterar att både internationella och ideologiska perspektiv formade de svenska beslutfattarnas syn på realiteten.¹⁴ Exempel på annan forskning som är relevant och kan kopplas till min undersökning, tas upp i boken *The cold War – and the Nordic countries: Historiography at a Crossroads*. Ulf Bjerelds statsvetenskapliga doktorsavhandling *Svensk Mellanösternpolitik* finns också med och här förklarar Bjereld varför och hur svensk utrikespolitik förändrades under Mellanösternkonflikten i mitten av 1970 talet. Dessutom påpekas en rad forskning med relation till FN. Sveriges utrikespolitik blev aktiv under 1960 talet och detta berodde bland annat på FN, en rad forskning pekar på svenskt stöd till FN som en organisation.¹⁵

Wilhelm Agrell har i boken *Fred och fruktan* (2000) kort redogjort för den Jugoslaviska krisen som han kallar det. Agrell förklarar kriget i Bosnien samt Kosovo. För Sverige skapade Natointerventionen ett dilemma som i stora bemärkelser påminde om Gulfkriget; å ena sidan stod Sverige bakom det internationella samfundet i hävdandet av den humanitära rätten. Å andra sidan fanns ingen alliansbildning som automatiskt gjorde Sverige delaktigt och inga krav på krigsinsatser höjdes heller.¹⁶

Min undersökning använder bl.a. detaljerade synpunkter från olika svenska politiker samt ickepolitiker vilket betyder att denna typ av forskning fyller på luckor som tidigare forskning saknat, i detta fall Agrells *Fred och fruktan*. Min undersökning hänvisar till olika aktörer och detta innebär att forskningen om svensk utrikespolitik blir mer detaljerad och får flera perspektiv samt skapar ytterligare förståelser.

Jag har inte hittat någon undersökning eller forskning som studerat den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien 1999 och därför delvis valt att undersöka detta. Den lucka som således existerar i den forskning jag påträffat fylls av min uppsats. Dessutom anser jag att min undersökning kan bidra till ytterligare kunskaper inom

¹⁴ Bjereld, & Ekengren., "Cold War Historiography in Sweden" i Olesen (red.), *The Cold War – and the Nordic Countries: Historiography at a Crossroads* (2004) s. 157

¹⁵ Bjereld, & Ekengren., "Cold War Historiography in Sweden" i Olesen (red.), *The Cold War – and the Nordic Countries : Historiography at a Crossroads* (2004) s. 160

¹⁶ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 272

följande aspekter; en aktiv svensk utrikespolitik under slutet av 1990 talet, FN och folkrätt som problematiska, en väg mot en gemensam EU politik, skiljaktigheter från både höger- och vänster- partier samt skapa förståelse för den existentiella ideologiska neutraliteten – då det innebär att en stat får uttrycka sympatier eller kritik gentemot ett krig.

1.4. Avgränsningar

Uppsatsens metod handlar inte om en komparation mellan riksdags och tidningsdebatt och därför kommer inga sådana jämförelser att existera. Jag förhåller mig till den svenska debatten inom Sverige och är således inte ute efter vad utländsk press har diskuterat om Sveriges inställning till Natos bombningar. Jag har dock påträffat sådan källa men pga. mitt syfte har källan därför bortfallit. Det var bland annat den österrikiska pressen som reagerade på svensk neutralitetspolitik. Martin Wilkens, svensk ambassadör i Wien sände telefax till UD (1999-03-29) om hur den österrikiska pressen debatterade om svensk neutralitet. Viktigt att påpeka är att enstaka utländska politiker dyker upp i undersökningen enbart pga. att någon svensk politiker haft anknytning till denne genom att t.ex. medverkat i samma EU- eller annat möte och därav uttryckt några eventuella liknande åsikter eller gemensamma förhållningar.

1.5. Metod och material

Jag kommer i berättande form att kvalitativt presentera innehållet eller det som skrevs och argumenterades under debatten. Därför blir min metod att arbeta utifrån *innehålls-* samt *argumentationsanalys*.

Termen *innehållsanalys* används framförallt om analyser där tillvägagångssättet består i att kvantifiera.¹⁷ Men grundidén med definitionen är att innehållsanalys är metoden att kvantifiera någonting i texter utifrån ett specifikt forskningssyfte. Ibland förekommer uttrycket ”kvantitativ innehållsanalys” för samma sak. Innehållsanalys kan även användas

¹⁷ Bergström & Boréus, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2005) s. 43

på ett annat sätt och inkludera varje analys som syftar till att på ett systematiskt sätt beskriva textinnehåll. *Kvalitativ innehållsanalys* syftar då ibland på textanalyser där ingenting räknas eller mäts. Ibland betraktas analyser, där visserligen något kvantifieras men där mer komplicerade tolkningar måste göras, som mer kvalitativa än analyser där bedömningen är enklare.¹⁸

Argumentationsanalys kan enligt *Boréus* och *Bergström* bestå av tre olika syften. För det första finns ett deskriptivt syfte: från befintliga sammanhang där argumentation förekommit söker man rekonstruera argumentationen. Det andra syftet som argumentationsanalysen kan ha är att bedöma i vilken mån argumentationer lever upp till vissa normer. Detta syfte är delvis preskriptivt, föreskrivande. Argumentationsanalysens tredje syfte är ofta att söka avgöra en argumentations beviskraft, dvs. i vilken mån de anförda argumenten verkligen stärker en bestämd ståndpunkt.¹⁹ Argumentationsanalys kan struktureras genom enstaka texter men det fungerar även för större debatter, t.ex. riksdagsdebatt och interpellationer. Statsvetaren *Evert Vedung* (1977 s. 41-48)²⁰ pekar på flera sätt som redovisningen av argumentationen kan göras på. Uppställningen med pro et contra listan kallas av Vedung *sakfrågemodellen* eftersom argumentationen i sakfrågan är det som lyfts fram. Denna modell kan även användas på hela debatter, en tes urskiljs varefter alla argument radas upp. Andra modellen kallas *gruppmodellen* och här grupperas olika faktiskt framförda argument efter vilken aktör som framfört dem. *Konfrontationsmodellen* är Vedungs tredje modell som betyder en uppställning av vilken det framgår både vilka argument som framförts för och emot en tes, av vilka de framförts och hur de konfronterat varandra.

Jag kommer att använda Vedungs två modeller, *sakfrågemodellen* och *konfrontationsmodellen* där jag utgår från aktörerna som framfört argumenten samt hur de konfronterat varandra.

¹⁸ Bergström & Boréus, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2005) s. 44

¹⁹ Bergström & Boréus, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2005) s. 91

²⁰ Bergström & Boréus, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2005) s. 121

Jag kommer dessutom att utgå från ett *begreppshistoriskt* (se teoriavsnittet sid. 13) perspektiv där definitionen av *neutralitet* analyseras. Begrepp är tidlösa entiteter som kan definieras som stabila, oföränderliga eller gemensamma för alla. Som Nietzsche har sagt ”definierbart är endast det som inte har historia”²¹. Alla politiska handlingar innehåller partiska användningar av begrepp. Vi menar mer eller mindre olika saker även om vi använder termer som t.ex. ”demokrati”, ”samhälle” och nation, som om vi alla visste vad det är frågan om hävdar Bergström och Boreús. Begrepp är knutpunkter där ord och idéer träffas. Man kan säga att begrepp är ord som alltid är mångtydiga. Politiska och sociala begrepp är alltså alltid potentiellt stridbara koncentrationer av flera betydelser. Grundidén med begreppshistoria är att ge forskare nya perspektiv på sociala och politiska fenomen som vanligtvis tolkats som naturliga, självklara, eller rent av som konsekvenser av processer bortom det mänskliga handlandet.²² Begreppshistoria innehåller ett starkt drag av *perspektivism* som utgår från tanken att vi inte kan nå ett objektiva svar på våra frågor, eftersom dessa svar varierar med perspektivet från vilket frågorna ställs.²³

Med begreppet ”Den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien 1999” syftar jag de grupper med tillhörande aktörer som jag valt att undersöka och som ingått i debatten. Den svenska debatten består således av följande grupper som jag delat upp efter, undersökt och analyserat; *nuvarande politiker*, *f.d. politiker*, *kultureliten*, samt *de övriga*. Grupperna består av olika aktörer och dessa är:

- Statsminister Göran Persson, utrikesminister Anna Lindh, andra ministrar, partiledare samt riksdagsledamöter för *nuvarande politiker*.
- Förr statsministern Ingvar Carlsson m.fl. för *f.d. politiker*.
- Författare, konstnärer, historiker och andra intellektuella för *kultureliten*.
- Organisationer och enskilda personer för *de övriga*.

²¹Bergström & Boréus, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2005) s. 181

²² Bergström & Boréus, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2005) s. 182

²³ Bergström & Boréus, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2005) s. 182

Dessa grupper bildar tillsammans med aktörerna ”Den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien 1999”. Detta begrepp betyder att jag använt mig av *kolligation* ”som under senare årtionden lanserats av i första hand filosofen W.H Walsh.”²⁴ Men det har länge figurerat i den vetenskapsteoretiska diskussionen. ”Enligt historikern *Ragnar Björk* är kolligation organisering eller sammanställning av företeelser, så att de bildar en storhet av högre ordning. Tankeoperationen är att se ”flera såsom en”. Kolligation är alltså inte bara en benämning utan en ”konstruktion”.²⁵ ”Genom kolligation kan historikerna bilda ett begrepp för ett historiskt mönster, en process, en händelsekedja, en struktur, en epok eller en sammansatt samhällsföreteelse som en viss revolution.”²⁶ *Komparativ* metod används för att observera skillnader mellan argumenten.

Källmaterialet består av riksdagsdebatter hämtade från riksdagens hemsida, enskilda dokument eller brev som fanns på UD arkivet och tidningsartiklar från Mediearkivet och Presstext.

Under tiden på Utrikesdepartementets arkiv fann jag inga större källor som kunde vara relevanta för uppsatsen. Jag använde flera olika sökord som inte gav några resultat och till sist bad personal därifrån att hjälpa mig. De återvände med ett antal dokument - några av dem inte alls viktiga för uppsatsen – brev som ankom till UD samt propositioner om ett svensk deltagande i fredsstyrka i Kosovo. Detta var inte något som uppsatsen skulle handla om och därför krävde jag att få ytterligare information om min huvudfråga, Sveriges inställning till bombningarna. Följande svar fick jag från personal på UD den 21 maj 2007:

Vi har försökt förklara för dig att vi inte kunnat finna handlingar med detta innehåll i UD:s arkiv. Interpellationer, riksdagsdebatter mm hittar du i offentliga trycket. Det är inte alltför ovanligt att överväganden av denna art: "Är denna insats förenlig med svensk neutralitetspolitik?" betraktas kanske mer som ett politiskt än ett strikt juridiskt problem. Vår neutralitet är som bekant ett politiskt självåttagande. I sådant fall dokumenteras inte övervägandena i allmänna handlingar. HP 1

²⁴ Berge, *Att begripa det förflutna: förklaring, klassificering, kolligation inom historievetenskapen* (1995) s. 104

²⁵ Björk, *Den historiska argumenteringen: konstruktion narration och kolligation- förklaringsresonemang hos Nils Ahnlund och Erik Lönnroth* (1983) s. 92-94 cit s. 93, 123-25

²⁶ Berge, *Att begripa det förflutna: förklaring, klassificering, kolligation inom historievetenskapen* (1995) s. 104

Ab är dossieren för allmänna överväganden om svensk utrikes- och säkerhetspolitik, och där borde handlingar av detta slag finnas, men vi har inte kunnat finna några.²⁷

I det första brevet följt av de första dokumenten jag fick stod att handlingen med diarienummer UD 1999/787/BMK inte har kunnat återinfinnas i departementets arkiv och kan därför inte lämnas ut vilket eventuellt kan betyda att jag därigenom kan ha missat en del information. Uppsatsens källor är enligt mig oproblematiska eftersom jag genom uppsatsen tydliggör källans härkomst. Viktigt att påpeka och vara medveten om är dock att någon av aktörerna kan t.ex. ha andra ”privata” åsikter gällande Natos bombningar men pga. deras officiella ställning tvingas de ha andra officiella inställningar.

Andra delen av mitt källmaterial kommer från olika tidningar. De tidningsartiklar jag använt mig av är *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen*, *Göteborgs Posten*, *Svenska Dagbladet*, *Östersunds Posten* samt *TT*. Jag har funnit artiklarna från dessa ovannämnda tidningar genom följande sökord på Mediearkivet och Presstext; anna lindh och natos bombningar, neutralitetspolitiken och nato, svensk neutralitet och nato. Sökningen sträcker sig från perioden 1999-01-01 – 1999-12-31. Artiklarna där sidonummer angivits finns i Mediearkivet, de som saknar sidohänvisning finns i Presstext. Avsikten med den valda perioden var att även kunna se om det fanns någon debatt innan samt efter själva bombningarna men fokuseringen låg dock störst under bombningarna dvs. perioden mellan mars och juni 1999.

2. Teorier och definitioner

Neutralitetspolitik, alliansfrihet, neutralitet, dessa begrepp används för att beskriva huvuddragen i den svenska utrikespolitiken och dess ställning inför internationella frågor och problem som drabbar världen. De nämnda begreppen förekommer i olika sammanhang och kan ibland även göras synonyma med varandra.

Historikern Stefan Ekecrantz menar att det finns behov för forskningen att dessa begrepp utvecklas och blir mer nyanserade inom ämnet.

²⁷ E-post från UD:s personal, inkommen den 21 maj 2007.

Apropå ämnet begreppshistoria finns det två ontologiska och/eller epistemologiska ytterlighetspositioner som båda i praktiken saknar förespråkare inom historieämnet idag: att språket aldrig är ett legitimt studieobjekt, respektive att språket är det enda legitima studieobjekten²⁸

Ekecrantz uppfattning är att neutralitetsbegreppet kan tillskrivas en egen förklaringskraft i svensk efterkrigshistoria och att den förklaringskraften dessutom är högst påtaglig.

Och, om det är någonsin motiverat att ägna sig åt begreppshistoria och metaforanalys inom ämnet säkerhetspolitik, så är det fallet med ”svensk neutralitet” under och efter det kalla kriget.²⁹

2.1. Neutralitetsbegreppet

De regler om en stats neutralitet som finns uttryckta i den femte och den trettonde Haagkonventionen från 1907 är baserade på en mycket traditionell uppfattning av krig som en strid mellan begränsade militära land – och sjöfartskrafter isolerad från samhället i övrigt.³⁰ Genom dessa konventioner har neutrala och krigförande stater således givits rättigheter och skyldigheter som, med ett fåtal undantag, styr militära aspekter av relationerna mellan krigförande och neutrala. När det gäller de icke militära civila relationerna mellan den neutrala staten och de krigförande, förutsätter de neutralitetsrättsliga reglerna att dessa skall fortsätta på samma villkor som i fredstid. Den neutrala staten har en rätt att fortsätta dessa civila relationer med de krigförande staterna och de krigförande en motsvarande skyldighet att inte förhindra den neutrala statens civila samröre med fienden.³¹

Förutom militär opartiskhet är den neutrala staten även skyldig att:

avstå från att understödja en av de krigförande parterna till den andres nackdel. Denna skyldighet är absolut och omfattar alla typer av aktivt eller passivt samarbete mellan den neutrala *staten* och någon av de krigförande som direkt gynnar den senares militära operationer.³²

Den neutrala staten får heller inte stödja de krigförande finansiellt, vare sig genom ekonomiskt stöd, kredit eller överföring av krigsmaterial oavsett om båda sidor ges samma förmåner. Denna förklaring står under Trettonde Haagkonventionen, artikel 6.³³

²⁸ Ekecrantz, ”Neutralitet, neutralitetspolitik och alliansfrihet - en begreppshistorisk propå till forskning och debatt” i Björk & W Johansson, *Samtidshistoria och politik* (2004) s. 53

²⁹ Ekecrantz, ”Neutralitet, neutralitetspolitik och alliansfrihet - en begreppshistorisk propå till forskning och debatt” i Björk & W Johansson, *Samtidshistoria och politik* (2004) s. 53

³⁰ Cramér, *Neutralitetsbegreppet* (1989) s. 19

³¹ Cramér, *Neutralitetsbegreppet* (1989) s. 19

³² Cramér, *Neutralitetsbegreppet* (1989) s. 21

Men principen om opartiskhet innebär dock inte att den neutrala staten är skyldig att upprätthålla en *ideologisk neutralitet*³⁴ gentemot de krigförande. Det ligger helt inom den suveräna statens kompetens att uttrycka sympati eller kritik gentemot någon av de krigförande. Detta strider inte mot den neutrala statens folkrättsliga förpliktelser och således föreligger det inte heller någon skyldighet för den neutrala staten att införa någon typ av kontroll eller censur av de nationella medierna.

2.2. Legalistiska och neutralistiska tolkningar

Det som gör neutralitetsbegreppen speciella är att de – till skillnad mot många andra tydligt laddade begrepp med skilda referenser – ofta används *som om* man var ense om innebörden. ”Den svenska neutraliteten” bara att omtala den i politiken bestämd form singularis är den första signalen att man anser sig tala om någonting entydigt.³⁵ Men det förmodade skiljer sig dock åt genom två olika idealtypiska uttolkningar av neutralitetsbegreppen: *legalism* respektive *neutralism*. Dessa idealtyper syftar enligt Ekecrantz till att tydliggöra två dominerande och inbördes konkurrerande perspektiv på de olika neutralitetsbegreppen i svensk politik och opinion. ”*Neutralitet*” är i sin legalistiska tolkning i första hand ett folkrättsligt och säkerhetspolitiskt begrepp som syftar på svensk neutralitet om ett eventuellt krig i framtiden, i närområdet. Legalistisk ”neutralitetspolitik” syftade på den säkerhetspolitiska balansakten som bedrevs efter kriget för att möjliggöra att landet skulle kunna vara neutralt om något framtida krig skulle ske mellan öst och väst.³⁶ Bistånd, medling och utrikespolitisk kritik kunde diskuteras i termer om vad det hade för betydelse för neutralitetspolitiken eller huruvida en viss politik var förenlig med neutralitetspolitiken.

³³ Cramér, *Neutralitetsbegreppet* (1989) s. 21

³⁴ Cramér, *Neutralitetsbegreppet* (1989) s. 24

³⁵ Ekecrantz, ”Neutralitet, neutralitetspolitik och alliansfrihet - en begreppshistorisk propå till forskning och debatt” i Björk & W Johansson, *Samtidshistoria och politik* (2004) s. 54

³⁶ Ekecrantz, ”Neutralitet, neutralitetspolitik och alliansfrihet - en begreppshistorisk propå till forskning och debatt” i Björk & W Johansson, *Samtidshistoria och politik* (2004) s. 55

3. Bakgrund

3.1. Sveriges utrikespolitik

Under första världskriget hade Sverige svåra problem med att göra sin neutralitet trovärdig eftersom det i landet fanns en markerat protysk opinion med kungaparet i spetsen. Sveriges neutralitetsförklaring vid krigsutbrottet var generell; landet ”skulle iakttaga fullkomlig neutralitet under nu pågående krig.”³⁷

Under andra världskriget angav Sverige en neutralitetsförklaring år 1939, alltså en precisering av landets avsikt att hålla sig utanför stormaktskriget och inte upplåta sitt territorium eller på annat sätt gynna endera parten.³⁸ Under det finska vinterkriget 1939-40 avgav Sverige ingen sådan förklaring och intog istället i praktiken en position av ”icke krigförande”. Det innebar att Sverige inte ansåg sig bundet av de gällande internationella konventionerna om en neutral stats opartiskhet och därmed oförhindrad att lämna omfattande militär hjälp till Finland. Under åren 1940-43 reducerades Sverige till en tysk lydning när tyskarna genom en framgångsrik utpressningspolitik vätte den svenska neutraliteten över ända med kraven på fortlöpande trupptransiteringar genom Sverige.

Utgångsläget för svensk utrikespolitik efter andra världskriget präglades sålunda av flera, delvis osäkra faktorer. De viktigaste kan enligt statsvetaren Nils Andrén sammanfattas på följande sätt: den gamla maktbalansen i Östersjöområdet mellan två stormakter Sovjetunionen (Ryssland) och Tyskland, hade upplösts.

Att Sverige inte sökte medlemskap i Nato sammanhänge både med hur erfarenheterna från krigets tolkades och hur landets strategiska position i det efterkrigstida Europa uppfattades.

1950- talet var således ett viktigt årtionde för utvecklingen av den svenska neutralitetsdoktrinen. Huvudscenen var FN. För Sverige blev den stora symbolen för

³⁷ Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 43

³⁸ Agrell, *Alliansfri tills vidare* (1994) s. 14

denna förändring valet av Dag Hammarskjöld till FN: s generalsekreterare, år 1953. I den utrikespolitiska deklARATIONEN i april 1963 uttryckte regeringen sitt stöd för FN på följande sätt:

För vår egen del har stödet åt Förenta Nationerna varit ett huvudelement i vår utrikespolitik under efterkrigsåren. Vi har i världsorganisationen funnit en naturlig ram för en aktiv utrikespolitik från en neutral nations sida, antingen det gällt i fredsbevarande aktioner såsom i Ghaza eller i Kongo, multilaterala insatser till hjälp åt u – länderna eller andra verksamhetsområden.³⁹

Ett nytt inslag i den svenska utrikespolitiken blev återverkningarna i Sverige av den algeriska frihetskampen mot Frankrike (1954-62), denna händelse har även kallats för ”kriget som förändrade Sveriges utrikespolitik”. Det svenska agerandet under krisen var en politik som både föregrep och stödde men som inte drevs fram av den allmänna opinionen.

Sverige bestämde under 1960 talet för att anamma Vietnamfrågan som ett svensk utrikespolitisk problem. I utrikesdebatten 1965 uttrycktes uppfattningen att i Vietnam fanns ”risker för en utveckling av konflikten som kan få allvarliga följder för världsfreden”. Reaktionerna blev allt starkare vid 1960- talets slut under den kinesiska kulturrevolutionen eller ”studentrevolten” 1968. Enligt Nils Andrén var det svenska intresset för Vietnamkonflikten ”uppenbarligen primärt inte säkerhetspolitisk”. Engagemanget bestod och växte till någon slags folkrörelse.

Sverige började alltmera anta rollen av en självpåtagen aktör, som den internationella moralens väktare, med egna idéer för krisens lösning⁴⁰

Även andra frågor förutom Vietnamkriget påverkades av den aktiva utrikespolitiken som ett ideologiskt rättsnöre. Till exempel generalernas Grekland under militärdiktaturens år (1967- 74), Nordamerikas negerghetton, Sydafrika och Latinamerika. I det uppmärksammande talet 1968 med det självmedvetna anslaget ”den svenska neutralitetspolitiken bestämmer vi själva”, knöt Olof Palme samman neutralitetspolitikens grundläggande mål med ett utåtriktat, starks moralisk patos och

³⁹ Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 101

⁴⁰ Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 106

samtidigt med en från inrikespolitisk markering.⁴¹ Så förklarade Olof Palme neutralitetspolitiken:

Neutralitetspolitiken innebär ingen strävan till isolering. Våra möjligheter att påverka utvecklingen i världen är små. Men det riskerar inte den lilla nationens förpliktelser att verka för fred och försoning mellan folken, för demokrati och social rättvisa. Neutralitetspolitiken dömer oss inte till tystnad. Tystnaden kan vara oförrättens bundsförvant. Tystnaden kan upplevas som reaktionens stöd. Vi måste ha rätt att även mot världen hävda idéerna om människors frihet och gemenskap, om solidaritet och rättfärdighet. Våra motståndare till höger skall veta: Försök inte med neutraliteten som täckmantel lägga munkavle på svensk arbetsrörelse. Ni kommer aldrig att lyckas./.../42

Höjdpunkten nåddes när Palme reagerade efter de amerikanska bombningarna av Hanoi, vid jultiden 1972. Palme kallade detta för ”ett illdåd”.⁴³ Detta placerade Olof Palme och Sverige på den politiska kartan. Det väckte mycket stark negativ reaktion från den amerikanska regeringen.

I den politiska debatten har ordet neutralitetspolitik ofta används istället för utrikespolitik menar Nils Andrén. Man har talat om Sveriges aktiva neutralitetspolitik, när man menar dess aktiva utrikespolitik. Skillnaden saknar enligt Andrén inte någon betydelse; långtifrån alla delar av utrikespolitiken har samband med neutralitetspolitiken. Sambandet mellan neutralitetspolitiken och den aktiva utrikespolitiken har markerats på olika sätt. Utrikesministern Sten Andersson förklarade 1975 på följande sätt i ett anförande inför Utrikespolitiska Institutet i Stockholm:

Vi för en alliansfri politik i syftande till neutralitet i krig. Med det handlar inte om någon ideologisk neutralitet. Även stater som står utanför allianser kan naturligtvis ta ställning i internationella tvistefrågor och engagera sig i opinionsbildningen mot orättfärdiga förhållanden i omvärlden. Så länge som det rör sig om principiella ställningstaganden finns det ingen anledning att tro att de skulle skada vår neutralitetspolitiska trovärdighet.⁴⁴

Även de borgerliga regeringarna accepterade den aktiva utrikespolitik som utvecklats av socialdemokraterna sedan 1960- talet men dock under en mindre utmanande framtoning. Både statsminister Thorbjörn Fälldin och utrikesminister Karin Söder uttryckte sig

⁴¹ Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 107

⁴² Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 107

⁴³ Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 107

⁴⁴ Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 111

angående svensk neutralitetspolitik, denna gång blev det mer nyanserat än Olof Palme och hans utrikesministrar. På följande vis betonas Sveriges neutralitetspolitik:

Sverige för en neutralitetspolitik. Det innebär både begränsningar och möjligheter för vår utrikespolitik...Det ger oss också särskilda förutsättningar för en aktiv och självständig utrikespolitik. I vårt land råder det enighet om att vi bör utnyttja vår alliansfria ställning till en politik för fred, frihet och utjämning. Vi vill föra en framstegsvänlig utrikespolitik, präglad av global solidaritet och respekt för människans värdighet och allas lika värde.⁴⁵

Detta är enligt Andrén inget nytt som inte förekommit under den socialdemokratiska regeringen men det finns en avgörande skillnad, dock inte i innehållet utan i tonläget. Anförandet som Söder gjorde uttryckte självmedveten anspråkslöshet utan alla moraliska stormaktsambitioner anser Andrén.⁴⁶

3.2. Gemensam utrikespolitik genom EU

December 1991 var den månad som stats- och regeringscheferna samlades i den europeiska gemenskapen EG i Maastricht. Det avtal de undertecknade skulle innebära ett svar på två yttre förändringar, den nya situationen i Europa efter murens fall och de västereuropeiska ländernas oförmåga att agera samordnat under Kuwait konflikten 1990-91.⁴⁷ Detta fördrag kallades för Maastrichtfördraget och innebar att EG – länder beslöt att efter nationella ratificeringar bilda den Europeiska Unionen vars nya element bl.a. skulle innehålla en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik.

Sverige hade i samband med utvidgningen av europeiska frihandelssamarbetet EEC valt att stå utanför med den uttryckliga motiveringen att det utrikespolitiska samarbete som ingick i en ekonomisk gemenskap inte var förenlig med neutralitetspolitikens krav på handlingsfrihet i en krissituation. Sverige skulle helt enkelt inte kunna avge en trovärdig neutralitetsförklaring om landet genom bindande avtal var förpliktat att följa gemensamma beslut.⁴⁸ Den svenska säkerhetspolitiska linjen kom dock att läggas om fullständigt i detta avseende under åren 1991-94.⁴⁹ Skälen var inte primärt

⁴⁵ Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 113

⁴⁶ Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet* (1996) s. 113

⁴⁷ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 270

⁴⁸ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 270

⁴⁹ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 270

säkerhetspolitiska, åtminstone inte i en traditionell bemärkelse. Det svenska beslutet att söka medlemskap först i EG och genom Maastrichtfördraget EU dikterades av ekonomisk – strategiska överväganden.

Den svenska neutralitetspolitiken monterades därmed försiktigt ner och ersattes med den betydligt mindre förpliktigande militära alliansfriheten. Men officiellt hävdade Sverige fortfarande att EU medlemskapet och neutraliteten vid en konflikt ”i närområdet” gick att förena, men i realiteten saknade en sådan tolkning i stor utsträckning täckning; både genom Maastrichtfördragets och Romfördragets förpliktelser gjorde neutralitet i förhållande till en annan EU stat folkrättsligt ohållbar och politisk orimlig. Detta innebar bland annat anser Agrell, att ”vare sig Sverige önskade det eller ej hade landet i och med EU-medlemskapet tagit det avgörande steget i en säkerhetsgemenskap.”⁵⁰

3.3. Den jugoslaviska krisen

Den kris som seglade upp sommaren 1991 präglade hela 1990 – talet. Detta resulterade kriget i Kroatien 1991- 92 och i högre grad kriget i Bosnien 1992-95. Krigen blottlade både de europeiska samarbetsstrukturernas och FN:s otillräckliga förmåga att förhindra och hejda en etnonationell konflikt som utlöstes av de politiska och ideologiska omvälvningarna i tidigare kommunistiska regimer som dominerade Östeuropa.⁵¹

En fredlig lösning skulle komma genom Daytonavtalet på hösten 1995 med en utveckling mot stabilisering och avveckling av konflikterna på Balkan. Men ”stabiliserings” utvecklingen varade inte så länge. En väpnad konflikt inleddes i Kosovo 1998 och avlöste en snabb och explosiv konfliktspridning som inom ett år resulterade i ett av de mest omfattade och blodigaste fördrivnings – och krigsförloppen på Balkan under 1990- talet. Kosovokrigen kom på, våren 1999, att beröra stora delar av Sydosteuropa med mer än hälften av Europas stater som formellt krigade, bland dem även de skandinaviska grannländerna Danmark och Norge.⁵²

⁵⁰ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 271

⁵¹ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 271

⁵² Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 272

”För Sverige skapade Nato interventionen ett dilemma som i stora bemärkelser påminde om Gulfkriget; å ena sidan stod Sverige bakom det internationella samfundet i hävdandet av den humanitära rätten. Å andra sidan fanns ingen alliansbildning som automatiskt gjorde Sverige delaktigt och inga krav på krigsinsatser höjdes heller.”⁵³ Men det fanns också skillnader mellan Kuwait och Kosovo då överfallet mot den förra var ett så entydigt folkrättsbrott som överhuvudtaget var möjligt.⁵⁴ Den USA – ledda allians som drogs samman mot Irak agerade i enlighet med FN – stadgan och på ett uttryckligt sätt uppdrag från FN:s säkerhetsråd. Men i Kosovofallet agerade Nato under amerikansk ledning i enlighet med den tolkning av FN – stadgan och den internationella humanitära rätten som interventionsstaterna själva gjorde. En akut politisk kris utlöstes mellan Kina/Ryssland som motsatt sig mot ett militärt ingripande i vad de betecknade som en inre konflikt – när FN systemet sköts helt åt sidan och säkerhetsrådet tillfrågades inte.

4. Den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien 1999

Den 24 mars 1999 inledde Nato bombningarna mot den suveräna staten Jugoslavien (Serbien och Montenegro samt provinsen Kosovo). Denna intervention pågick utan någon folkrättslig legitimitet från FN och utan stöd från säkerhetsrådet. Den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien 1999 pågick inte enbart inom riksdagen utan som störst var den inom medier, bland annat i tidningar. Reaktionen kom från alla möjliga håll både från offentliga människor inom och utanför politiken, men även ett fåtal enskilda personer uttryckte någon form av bekymmer eller engagemang i frågan.

Undersökningsdelen kommer som förklarad under metodavsnittet bestå av en så kallad aktörsfokusering vilket betyder att aktörer samt deras olika argument beskrivs och analyseras. Den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien har jag delat inom olika aktörer och dess argument. Aktörerna är; *nuvarande politiker* (Statsminister Göran Persson, utrikesminister Anna Lindh, andra ministrar, partiledare, och

⁵³ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 272

⁵⁴ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 272

riksdagsledamöter), *f.d. politiker* (Förre statsministern Ingvar Carlsson, f.d. FN delegaten Jonäng), *kultureliten* (Författare, konstnärer, historiker och andra intellektuella) samt *de övriga* (Organisationer och enskilda personer) aktörer som ingått i debatten eller diskussionen angående Natos bombningar men inte kunnat få en liknande definition som de andra. Den sistnämnda gruppen dvs. *övriga* aktörer kommer dock att bestå av organisationer, enskilda individer som skrivit till regeringen eller tidningarna och journalister.

Nedan kommer de olika aktörsgrupperna och deras argument som utgjort kärnan i debatten att presenteras genomgående genom olika skriftliga material som jag funnit inom riksdagsdebatter och tidningsartiklar.

4.1. Nuvarande politiker

Denna grupp består av de politiker som satt i makten samt oppositionen. Gruppens argument skiljde sig dock åt både inom vänster och höger och det hade ingen betydelse om de tillhörde samma parti. Vi hade en socialdemokratisk regering som skilde sig åt mellan olika aktörer. Det fanns de som hade "förståelse" för bombningarna men menade att de inte gav något direkt stöd åt bombningarna och det fanns de som absolut var emot interventionen på en suverän stat. Olika åsikter framkom även inom oppositionen.

Under Natos bombningar höll den svenska regeringen kontakter med den amerikanska regeringen. President Bill Clinton meddelade Göran Persson om läget som rådde redan efter bombningarnas andra dag (19990325). I brevet meddelas några anledningar till varför man kom fram till att bomba Jugoslavien samt vad Nato hade för mål med interventionen. President Clinton visade sin tacksamhet gentemot den svenska regeringen som engagerade sig i frågan men hoppades även att den svenska regeringen officiellt kunde indikera sitt stöd för Natos aktioner. Dessutom skulle presidentens stab enligt Clinton hålla kontakt med den svenska regeringen under dagarna framöver.

I wanted to thank you directly for agreeing as Protecting Power for our interests in Belgrade. We have withdrawn all our personnel and are grateful for your assistance./.../ I appreciate your government's commitment to addressing humanitarian issues in Kosovo and look forward to our

continuing cooperation. I also hope that you can indicate publicly your support for NATO's action. I have asked my staff to stay in close contact with your Government in the days ahead.⁵⁵

Redan efter bombningarnas första dag den 25 mars 1999 debatterade svenska riksdagsledamöter om konflikten. En fråga ställdes av Berit Jóhannesson från vänsterpartiet till statsrådet Pierre Schori (s).

I går kväll startade Nato bombningarna av Serbien, en aktion som inte sanktioneras av FN. Både amerikanska flyg och europeiska länders flyg var inblandade. Det var första gången sedan andra världskriget här i Europa som en självständig stat angreps med bomber /.../ Sveriges officiella hållning är att man har förståelse för aktionen därför att det är Milosevics agerande som har lett till den och framtingat bombningarna. Det är andra gången på ganska kort tid som en bombning har skett utan FN:s sanktion. Jag tycker att detta är en utveckling som är mycket allvarlig. Den är farlig och ett hot mot folkrätten.⁵⁶

Statsrådet Schori svarade att situationen i Kosovo var problematisk och att folkrätten inte kunde skydda oskyldiga människor, man var tvungen att göra någonting efter alla misslyckande förhandlingar med president Milosevic. Schori uttryckte att ”det är uppenbart att Sverige inte vill ha en djungelns lag i världspolitiken”.⁵⁷ Därför hade man enligt Schori, hållit mycket hårt på att det var FN som skulle ge mandatet när det gällde att ta till våld mot andra nationer, i händelse av att den internationella freden hotas, enligt kap. 7 i FN-stadgan. Men samtidigt ansåg Schori att det var viktigt att inte förtryckarens, krigshundens, lag skall få råda i världspolitiken.⁵⁸ Vidare förklarade statsrådet Schori varför man blev tvungen att inleda bombningarna.

Eftersom Kosovo hade kommit i situationen att det pågick ett krig, systematisk etnisk rensning, fördrivning av människor, massmord på civila, förtryck av oberoende medier etc., gick det inte längre att stå med andra i kors. Vi befann oss i den situationen att vi var lamstagna av folkrätten, men inte heller folkrätten kunde skydda oskyldiga människor. Någonting måste göras. Då växte det fram ett fredsförslag som accepterades av den ena sidan. Då växte det fram ett tryck från omvärlden mot Milosevicregimen. Den ville inte ge sig, utan i stället fortsatte detta dödande och förtryck. Då var man tvungen att göra någonting.⁵⁹

⁵⁵ Embassy of The United States of America Stockholm, Ambassadör: Lyndon L. Olson, Jr, framför Bill Clintons brev till Göran Persson, Dnr: SB 1999/2135

⁵⁶ Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:75, Torsdagen den 25 mars kl. 12.00 – 17.53, Anf. 74 Berit Jóhannesson (v)

⁵⁷ Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:75, Torsdagen den 25 mars kl. 12.00 – 17.53, Anf. 75 Pierre Schori (s)

⁵⁸ Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:75, Torsdagen den 25 mars kl. 12.00 – 17.53, Anf. 75 Pierre Schori (s)

⁵⁹ Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:75, Torsdagen den 25 mars kl. 12.00 – 17.53, Anf. 75 Pierre Schori (s)

Schoris argument om att det pågick etnisk rensning, massmord och folkfördrivning kan ge tydliga tolkningar till varför visa svenska politiker valde att ha förståelse för bombningarna. Något var således tvunget att göras för att få stopp på dödandet och Milosevic regimen. Detta kan betyda att de politiker som visade förståelse för bombningarna också ansåg att bombningarna var den enda möjliga utvägen för att få stopp på kosovoalbanernas lidande med tanke på att tidigare förhandlingar misslyckades.

Den 13 april pågick en debatt mellan utrikesministern Anna Lindh och några andra riksdagsledamöter. Debatten handlade bland annat om flyktingsituationen som rådde i Kosovo under den tiden. Anna Lindh förklarade att det pågick en ”planerad och systematisk fördrivning av civila kosovoalbaner från president Milosevics sida”.⁶⁰ Hon påstod även att flyktingströmmen till grannländerna pågick innan Natoaktionen.

I stället för att förhandla fortsatte förtrycket och terrorn. Om detta vittnar 260 000 kosovoalbaner på flykt redan innan Natoaktionen. Det är mot den bakgrunden som man måste se kriget.⁶¹

Dessutom fick utrikesministern några frågor av riksdagsledamöterna som bland annat handlade om Nato och interventionen mot Jugoslavien. En fråga ställdes av vänsterpartisten Lars Ohly.

Ingvar Carlsson har i The Guardian riktat en mycket skarp kritik mot Nato för brott mot folkrätten och för att man ställer FN-systemet åt sidan och riktar in sig mot FN:s hjärta. Har regeringen någon förståelse för förre statsministern Ingvar Carlssons bedömning och hårda kritik av Nato? Slutligen: Ser utrikesministern någon som helst anledning till kritik mot Natos agerande i detta krig?⁶²

Utrikesministern svarar att:

När det sedan gäller Natoaktionen vill jag för det första påminna Lars Ohly om att det uttalande som regeringen gjorde genom Göran Persson efter att den militära aktionen hade inletts gjordes i samförstånd med samtliga partiledare.⁶³

⁶⁰ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Anna Lindh (s)

⁶¹ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Anna Lindh (s)

⁶² Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Lars Ohly (v)

⁶³ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Anna Lindh (s)

Dessutom upprepades det att det var viktigt att komma ihåg att det redan fanns 260 000 kosovoalbner på flykt när den militära aktionen inleddes. Utrikesministern delade inte Ingvar Carlssons uppfattning⁶⁴ i frågan som Lars Ohly fortsatte att ställa.

Utrikesministern riktade ingen kritik mot Natos agerande eftersom flyktingströmmen hade enligt henne, börjat innan bombningarna och det är så man måste se på kriget.

Frågor fortsatte att ställas till utrikesministern av andra riksdagsledamöter. Denna gång får utrikesministern fråga av Margareta Viklund (kd).⁶⁵ Frågan handlade bland annat om det funnits möjlighet att stoppa Milosevic på ett tidigare plan. Anna Lindh svarade att om:

alla ställt samma bestämda krav på Milosevic redan för tio år sedan och varit entydiga är det möjligt att vi hade sett en annan utveckling. Vi skall samtidigt komma ihåg att fördömandena av Milosevics politik har varit entydiga under flera års tid. De senaste åren har besluten i FN:s säkerhetsråd varit entydiga. Under den senare halvan av 1990-talet har det verkat helt omöjligt att få Milosevic att ändra sig.⁶⁶

Karin Wegestål var socialdemokraten som ofta ställde frågor och var engagerad i frågan kring Natos bombningar. Det kom ständig kritik från hennes sida om att bombningarna borde upphöras. Med något slags metaforiskt uttryck ställde hon frågan till Anna Lindh om varför man inte fick tycka att bombningarna borde stoppas. Wegeståls frågor kan även vara ett bevis på att den socialdemokratiska politiken inte var enig i frågan om Natos bombningar. Det fanns således någon slags splittring mellan socialdemokraterna.

Jag har en känsla av att det mest omoraliska man kan säga i dag som svensk socialdemokrat är att man tycker att bombningarna av dessa människor nere i Jugoslavien skall sluta. Bomberna faller dygnet om i hela landet. Det blir totalt sönderslaget. Vart skall människor ta vägen? /.../ Är det verkligen så att regeringen har fjärrmat sig så från våra grunder, med stöd för FN och folkrätten?⁶⁷

⁶⁴ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Anna Lindh (s)

⁶⁵ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Margareta Viklund (kd)

⁶⁶ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Anna Lindh (s)

⁶⁷ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Karin Wegestål (s)

Att socialdemokraten Wegestål framhävde en direkt kritik mot bombningarna och ansåg med förvåning att även andra socialdemokrater borde ha samma önskemål visar hur splittrat den politiska eliten stod, denna gång inom samma parti.

Utrikesministern svarade att Sverige fortsatte att följa FN stadgan och ha mandat för militära aktioner men samtidigt måste man erkänna att situationen inte var så enkel. Folkkrätten var enligt Anna Lindh otydlig.⁶⁸

Här kunde vi se uppenbara brott mot de mänskliga rättigheterna. Folkkrätten är otydlig, och den står mot uppenbara brott mot de mänskliga rättigheterna. Det är inte heller en acceptabel situation /.../ Vi vet inte vad som hade skett utan den militära aktionen. Vi förmodar att flyktingläget blev betydligt värre på grund av den militära aktionen. Men vi kan faktiskt inte säga om det hade blivit samma utveckling utan den militära aktionen, även om det hade gått långsammare. Folkfördrivningen hade redan börjat.⁶⁹

Statsminister Göran Persson fick här anföra sin åsikt angående bombningarna och även han – liksom andra politiker, påpekade att skulden låg hos den serbiska regimen eller presidenten Slobodan Milosevic.

När vi nu ser kritiken växa mot Natos bombningar är det lätt för många av oss att känna sympati med den kritiken. Ingen av oss önskar bombningar. Men vi får aldrig glömma att orsaken till att situationen ser ut som den gör är att vi har en regim i Belgrad som vägrar efterkomma ett enhälligt önskemål från omvärlden att respektera mänskliga rättigheter och demokrati i Kosovo. Den dagen det sker, den dagen internationella styrkor får komma in upphör ju bombningarna. Finns det någon i denna kammare som tycker att dessa krav som reses från världssamfundet är orimliga?⁷⁰

Under samma dag var Karin Wegestål (s) den som fortsatte att ställa frågor kring bombningarnas slut.

Kommer den svenska regeringen nu att använda sitt förtroendekapital internationellt för att få stopp på bombandet?⁷¹

⁶⁸ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Anna Lindh (s)

⁶⁹ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:78, Tisdagen den 13 april kl. 14.00 - 16.42 18.00 - 19.50, Anna Lindh (s)

⁷⁰ Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:97, Torsdagen den 20 maj kl. 12.00 - 17.52, Göran Persson (s)

⁷¹ Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:97, Torsdagen den 15 april kl. 12.00 - 16.57, Karin Wegestål (s)

Wegeståls fråga blev besvarat av vice statsministern Lena Hjelm-Wallén och svaret förblev på liknande sätt som det förut har sagts.

Den som snabbt kan se till att bombningarna i Jugoslavien upphör är president Milosevic, och det gör han genom att säga att han är beredd att förhandla och accepterar de villkor som inte bara Nato utan hela omvärlden har satt upp för hur den här frågan skall lösas.⁷²

De svenska politikerna som hade makten under Natos bombningar emot Jugoslavien talade sällan eller nästan inget alls om neutralitetspolitiken. De kunde eventuellt anse att den svenska regeringen inte bröt mot ”neutralitetspolitiken” enligt trettionde Haagkonventionen artikel 6 där det framgick att den neutrala staten inte fick stödja de krigförande med krigsmaterial och ekonomisk stöd. Men principen om opartiskhet innebär inte att den neutrala staten är skyldig att upprätthålla i vad Per Cramér kallar för *ideologisk neutralitet*. Det ligger helt inom den suveräna statens kompetens att uttrycka sympati eller vara kritisk gentemot någon av de krigförande. Detta strider inte mot den neutrala statens folkrättsliga förpliktelser. Att de svenska politikerna valde att uttrycka förståelse eller kritik mot bombningarna betydde således att de också inte upprätthöll någon ideologisk neutralitet. Politikerna var eventuellt medvetna om vad neutralitetspolitiken innebar till skillnad från andra aktörer som jag undersökt.

Karin Wegestål fortsatte att engagera sig i frågan kring Natos bombningar.

Att Sveriges regering vid EU:s utrikesministermöte i Luxemburg den 9 april ställde sig bakom Natos fortsatta bombningar i Jugoslavien förvånar de flesta. De vill gärna veta vilken förankring detta ställningstagande har i Sveriges riksdag.⁷³

Uttrycket ”viss förståelse” svarade utrikesministern på följande citat:

När det gäller själva bombningarna har EU:s utrikesministrar inte haft anledning att säga att man stöder Natos bombningar eftersom alla EU-länder inte är Natomedlemmar. Det har samtidigt från alla länder uttalats en viss förståelse för att en militär aktion blev nödvändig.⁷⁴

⁷² Riksdagens snabbprotokoll, 1998/99:97, Torsdagen den 15 april kl. 12.00 - 16.57, Lena Hjelm-Wallén (s)

⁷³ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, Protokoll 1998/99:88, Torsdagen den 29 april kl. 12.00 - 17.30, Karin Wegestål (s)

⁷⁴ Kammarens protokoll, Riksdagens snabbprotokoll, Protokoll 1998/99:88, Torsdagen den 29 april kl. 12.00 - 17.30, Anna Lindh (s)

Medan en socialdemokratisk utrikesminister hade ”förståelse” för bombningarna var socialdemokraternas partisekreterare Ingela Thalén enligt TT både mot bomber samt president Milosevic.

Natos bomber är ett nederlag och kan inte lösa Kosovokonflikten. Men i grunden ligger skulden hos Slobodan Milosevic /.../ Ett starkt reformerat FN kan lösa konflikter på ett tidigt stadium.⁷⁵

Det var inte enbart det socialdemokratiska partiet som var splittrat. Det gick inte längre att påstå att det existerade en klar ”vänster” samt ”höger” åsikt angående interventionen. *Dagens Nyheter*s artikel den 30 mars ”Svensk oenighet om Kosovo”⁷⁶ förklarade hur det politiska Sverige stod splittrat inför bombningarna.

På måndagen riktade moderatledaren hård kritik mot Natos agerande, medan folkpartiets Lars Leijonborg uttalar stor förståelse för bombningarna. I socialdemokratiska partidistrikt växer oron, och många kräver att regeringen mer aktivt ska verka för att Kosovokonflikten hanteras av FN, utan krigshandlingar.⁷⁷

Enligt artikeln hade Carl Bildt i sitt veckobrev uttryckt förvåning och upprörts av att många beslutfattare i Europa och USA inte insett att flygoperationer utan efterföljande marktrupper skulle ledda till att miljoner människor lämnas värnlösa. Den kristdemokratiske ledaren Alf Svensson kritiserade också Nato för att organisationen tycks sakna en plan för fred. Ryssland som enligt Svensson hade traditionellt goda kontakter med serberna borde ha fått spelat en betydligt mer aktiv roll för att nå en uppgörelse.⁷⁸

Såväl vänsterpartiet som miljöpartiet har protesterat mot bombningarna, medan folkpartiet och centerpartiet har samma ståndpunkt som den svenska regeringen: de beklagar att FN är satt åt sidan och uttalar förståelse för bombningarna.⁷⁹

Nu hade även högern engagerat sig i frågan och därmed uttryckt kritik för Natos bombningar.

⁷⁵ TT, ”Thalén mot både bomber och Milosevic”, 1999-04-08

⁷⁶ *Dagens Nyheter*, ”Svensk oenighet om Kosovo”, 1999-03-30

⁷⁷ *Dagens Nyheter*, ”Svensk oenighet om Kosovo”, 1999-03-30

⁷⁸ *Dagens Nyheter*, ”Svensk oenighet om Kosovo”, 1999-03-30

⁷⁹ *Dagens Nyheter*, ”Svensk oenighet om Kosovo”, 1999-03-30

Natobombningarna skulle fortgå tills målet hade uppnåtts och även Göran Persson ställde upp på detta under EU:s toppmöte i Bryssel. Det rådde en total enighet om detta och enligt den tyske förbundskanslern Gerhard Schröder ”ifrågasatte inte ens de neutrala länderna det”.⁸⁰

Även Göran Persson bekräftade detta.

Vi har ju tidigare stött... visat förståelse för nödvändigheten av Natos militära aktion och då vore det ju märkligt om vi nu intog en annan hållning.⁸¹

Ett annat toppmöte i Washington skulle bland annat handla om Sveriges roll i Nato. Utrikesministern Anna Lindh ansåg att Sveriges samarbete med Nato hade fördjupats ytterligare. Samtidigt måste EU – länderna utveckla en egen militär förmåga. Utrikesministern fick olika frågor angående Sveriges samarbete med Nato. Hur långt skulle den alliansfria Sverige samarbeta med Nato?

/.../ Aktionerna måste grundas på FN – mandat. Men i exemplet Kosovo ser vi att folkrätten är oklar när det gäller interventioner. Det gäller även hur man skyddar de mänskliga rättigheterna /.../ Det som hänt i Kosovo har också på ett så brutalt sätt strukit under hur viktigt det är att vi får en gemensam europeisk utrikes – och säkerhetspolitik. Under de gångna tio åren kunde vi ha gjort mer för att förhindra tragedierna på Balkan.⁸²

Anna Lindh menade att vi måste ha en friare debatt angående säkerhetspolitiken och relationen till Nato. Hon hävdade också att även om det länge förnekats officiellt har Sverige haft ett nära band till Nato under hela det kalla kriget. Enligt henne är det också viktigt att erkänna det.

Innan jag var utrikesminister reagerade jag starkt på uppgifterna. Nu har jag fått en mer nyanserad bild. Kanske levde vi upp till alliansfriheten, men med ett slags bortre garanti i det fall att neutraliteten inte skulle hålla.⁸³

Utrikesministern fick frågan om Sverige kunde längre förhålla sig neutralt till någon väpnad konflikt i Europa.

⁸⁰ Svenska Dagbladet, ”EU- Mötet, Persson stöder Natobomber”, 1999-04-15, sid. 4

⁸¹ Svenska Dagbladet, ”EU- Mötet, Persson stöder Natobomber”, 1999-04-15, sid. 4

⁸² Göteborgs Posten, ”Helgens toppmöte ger Sverige en ny roll i Nato”, 1999-04-20, sid. 31

⁸³ Göteborgs Posten, ”Helgens toppmöte ger Sverige en ny roll i Nato”, 1999-04-20, sid. 31

Det gamla neutralitetsbegreppet har delvis spelat ut sin roll. Det syftar till att vi ska kunna stå utanför krigssituationer. Men jag tycker att det är en hypotetisk fråga. För mig känns ett krig i ett EU – land som uteslutet idag.⁸⁴

Till journalistens påstående om att ”vi inte är neutrala till vad som händer i Kosovo?” svarar Anna Lindh:

Nato- medlemmar såväl som icke Nato- medlemmar sätter ju samma politiska press på Milosevic regimen i Belgrad. Men vi är ju inte med i själva krigsinsatsen. Och jag tror att det finns en fördel i att det fortfarande finns militärt fria alliansfria länder i Europa. Jag tror att vi kan spela en viktig roll när det finns ett fredsavtal.⁸⁵

Vidare svarar ministern på om FN är på väg att spelas över.

FN har stora problem, det är bara att erkänna. Säkerhetsrådet måste reformeras och de permanenta medlemmarnas vetorätt diskuteras.⁸⁶

Tidigare ska utrikesministern ha sagt att ”Nato är det bästa redskapet för krigshantering” och om hon är tveksam till detta under Kosovokrigen svarar hon:

Nej, Slobodan Milosevic är huvudansvarig för terrorn och förtrycket i Jugoslavien, men vi i Europa skulle under det decennium som gått varit väldigt mycket tydligare. Vi skulle ha talat med en röst för att få en samlad lösning på Balkan. Det är en lärdom. Militärt kommer USA även i framtiden att ha den största militära kapaciteten. Men för att hantera kriser och kunna göra egna militära insatser måste vi i Europa bli bättre på att analysera i förväg, tala med en röst i förväg och agera enhetligt.⁸⁷

Här märks det att utrikesministern på något sätt försvarade Nato eller inte ansåg att felet låg hos Nato när det gällde Kosovo och därmed utgav den serbiske Milosevic som huvudansvarig för krigets verkningar.

Miljöpartiets språkrör Birger Schlaug verkade ha någon slags förklaring till varför Sverige agerade på ett visst sätt när det gällde bombningarna. Det fanns enligt Schlaug en anledning till varför Sverige teg om Natos bombningar. Anledningen var att man inte

⁸⁴ Göteborgs Posten, ”Helgens toppmöte ger Sverige en ny roll i Nato”, 1999-04-20, sid. 31

⁸⁵ Göteborgs Posten, ”Helgens toppmöte ger Sverige en ny roll i Nato”, 1999-04-20, sid. 31

⁸⁶ Göteborgs Posten, ”Helgens toppmöte ger Sverige en ny roll i Nato”, 1999-04-20, sid. 31

⁸⁷ Göteborgs Posten, ”Helgens toppmöte ger Sverige en ny roll i Nato”, 1999-04-20, sid. 31

ville stöta sig med militäralliansen. Detta skulle försvåra ett svensk Natomedlemskap. Schlaug påstod att ju mer EU byggde ut en gemensam utrike- och försvarspolitik ju tystare tvingades Sverige bli. Det gick då inte att längre hävda den formella allianfriheten och Sverige blev alltmer bundet till Natos agerande. Statsminister Persson blev också angripen för att delta vid Natos 50 – års firande, då detta skedde under en tid då alliansen kränkte folkrätten och fällde bomber över Jugoslavien.⁸⁸

Här dök ett ytterligare exempel på en annan aktör som var emot bombningarna och som kritiserade den socialdemokratiska regeringen för tysthet.

Det var inte enbart inom tidningar och riksdag som politiker drev frågan om Natos bombningar. Inom landet organiserades flertal demonstrationer däribland även med politiker på plats.

Det förekom flera antikrigsdemonstrationer runtom i landet och det var under 1 maj som vänsterpartiet bland annat passade på att demonstrera emot bombningarna. Vänsterledaren Gudrun Schyman fick applåder under talet som främst handlade om Natos bombningar, som enligt henne hade utlöst en intensifierat etnisk rensning samt slagit ut den demokratiska oppositionen i Jugoslavien.

Natos politik har visat sig vara grundad på en fullständig felbedömning av situationen /.../ Stoppa den etniska rensningen. Stoppa bombningarna. Återgå till förhandlingsbordet.⁸⁹

Medan vänsterledaren Schyman demonstrerade emot bombningarna handlade utrikesministern Anna Lindhs första maj tal om hur FN måste stärkas för att kunna hindra nya konflikter och krig.

Kriget i Kosovo påminner oss om att vi ännu en gång har misslyckats med det förebyggande arbetet /.../ FN måste bli tillräckligt stark och effektiv för att stå för ordningen i världen. Kosovo är undantaget som måste bekräfta att det är FN och inte Nato som är världspolis.⁹⁰

⁸⁸ TT, ”Schlaug: regeringen vill inte stöta sig med Nato”, 1999-04-30

⁸⁹ Dagens Nyheter, ”Första maj, spontana applåder för Schyman”, 1999-05-02

⁹⁰ TT, ”FN måste bli starkt och effektivt”, 1999-05-02

Anna Lindh höll enligt *TT*, fast vid regeringens inställning att inte fördöma Natos bombningar. Hon lade skulden på Milosevic och menade att man inte kunde acceptera hans folkfördrivning i Kosovo.

”Sverige har valt rätt linje” är uttalandet som Göran Persson gjorde för *Dagens Nyheter* den 3 maj 1999. Artikelns tog även upp det svåra dilemma som Sverige stod inför samt diskussionen om folkrätten och dess problem.

Diskussionen om att folkrätten inte bara handlar om relationer mellan stater utan också om mänskliga rättigheter är bara i sin linda. Den har satts på sin spets i Kosovo. Den är långt från problemfri och det är därför vi säger att det inte finns något entydigt stöd i folkrätten.⁹¹

Persson antydde vidare att Sverige förde en rätt säkerhetspolitisk linje och kunde t.ex. samtala med Moskva under andra möjligheter än vad Norge och Danmark kunde, just pga. Sveriges allianfrihet.

Som alliansfritt land har vi en särskild position. Vi har större trovärdighet i dialogen med Ryssland än ett Natoland. Vi är inte med i militäralliansen och kan inte beskyllas för att gå deras ärenden och om vi ändå har samma slutsatser som Nato gör vi det efter en egen analys och det är inga dåliga signaler. Det har stärkt mig i övertygelsen om att vi har rätt säkerhetspolitisk linje. Jag tror inte att en norsk eller dansk statsminister har samma möjligheter att föra samtal i Moskva.⁹²

Uttrycket ”neutral” som inte ofta framkom i det material jag hittade fick denna gång plats i *TT*:s nyheter. Biståndsministern Pierre Schori menade att det inte gick att vara neutral i Kosovokrisen och vi har enligt Schori lärt oss en läxa från Vukovar och Srebrenica i Kroatien och Bosnien.

Det går inte att vara neutral när Milosevicregimens soldatesker för andra gången under 1990 – talet genomför massaker, massvåldtäkter och en systematisk folkfördrivningspolitik.⁹³

Schori höll med FN och folkrätten men folkrätten måste enligt honom just skydda folket. Dessutom medgav han att kriget alltid är politisk misslyckande och de militära handlingarna måste få ett slut.

⁹¹ Dagens Nyheter, ”Sverige har valt rätt linje”, 1999-05-03

⁹² Dagens Nyheter, ”Sverige har valt rätt linje”, 1999-05-03

⁹³ *TT*, ”Schori vägrar vara neutral i Kosovo”, 1999-05-07

Först Bosnien nu Kosovo visar hur massiva brott mot mänskliga rättigheter hotar Balkans fred och hela Europas framtid./.../ Natos bombningar, som också drabbar många oskyldiga, kan snabbt bringas att upphöra.⁹⁴

Men Schoris uttalande handlade om en annan sorts neutralitet. Här handlar neutralitet om att inte kunna vara neutral när ett folk fördrivs osv. och inte om svensk neutralitet för Natos bombningar. Det fanns ingen neutralitet för Milosevicregimens brutaliteter men det gavs dock inget stöd från biståndsministern till Natos bombningar.

EU samt EMU debatter sammankopplades direkt till Kosovokriget samt möjligheter för freden. På debattsidan i *Dagens Nyheter* den 9 maj var det utrikesministern Anna Lindh och biståndsministern Pierre Schori som debatterade. Ministrarna diskuterade bland annat om att EU måste utvecklas på ett sätt som gjorde det omöjligt att inte historiska misstag upprepades.

Till de europeiska insikterna om aldrig mera Auschwitz, aldrig mera kallt krig och aldrig mera Srebrenica, ska vi nu foga aldrig mera Kosovo /.../ Det europeiska fredsprojektet måste omfatta hela Europa /.../ En av de viktigaste lärdomarna från Kosovo är nödvändigheten att agera i tid. En begränsad insats i ett tidigt konfliktskede motsvaras av krav på mångdubbelt större resurser när konflikten blir akut och våldsam. Därför vill vi socialdemokrater stärka EU:s gemensamma utrikes – och säkerhetspolitik.⁹⁵

Den bakomliggande orsaken till varför den svenska regeringen agerade som den gjorde - *att varken kritisera eller stödja, men ändå ha förståelse* - kan bland annat handla om det som just Lindh och Schori debatterade om. Det var således viktigt att alla EU:s länder höll ihop och förde en gemensam utrikespolitisk hållning – utan någon direkt kritik emot bombningarna. Och genom att föra en gemensam utrikespolitik kunde också därmed EU utvidgas och arbeta aktivt för freden.

Utvecklingen av gemensamma strategier och fler möjligheter till majoritetsbeslut ökar förutsättningarna för tidig samsyn. En gemensam analysenhet ger EU förutsättningar att sätta in rätt åtgärder.⁹⁶

⁹⁴ TT, ”Schori vägrar vara neutral i Kosovo”, 1999-05-07

⁹⁵ Dagens Nyheter ”EMU stärker Europafreden”, 1999-05-09

⁹⁶ Dagens Nyheter ”EMU stärker Europafreden”, 1999-05-09

Regeringens förståelse för Natos bombningar delades dock inte av det socialdemokratiska kvinnoförbundet. Ett exempel på ett parti som var splittrad i en internationell fråga, ett parti som också hade makten.

S- kvinnorna krävde regeringen skulle ställa krav på att bombningarna upphörde och förhandlingarna inleddes. Kvinnorna fördömde Milosevics våldshandlingar som lett fram till bombningarna.

Men vi vänder oss också emot att Nato startade bombningarna utan vare sig stöd av FN:s säkerhetsråd eller en klar strategi beträffande bombningarnas syfte.⁹⁷

Bombsprotester fortsatte och detta betydde en ännu mer tydlig linje mot skiljaktigheter inom den socialdemokratiska politiken. Kommittén ”Stoppa bombningarna nu” skapades av tre socialdemokrater de förde skarp kritik mot s- ledningen och regeringen som de ansåg gick i EU:s och Natos ledband. Gruppen menade att regeringen saknade Sveriges utrikespolitiska mod från Olof Palmes och Vietnamkrigets tid. Dessa socialdemokrater var Annika Gyllfors, Bengt Silfverstrand och Karin Wegestål. Silfverstrand jämförde Kosovokriget och Natos bombningar med Vietnamkriget där Nordvietnams kommunistiska regim utmålades som det onda och menade att på samma sätt gjorde svenska politiker och medier genom en svartvit beskrivning med Milosevic som ondskan.

Sverige bedriver samma ängsliga utrikespolitik som på 50- och 60- talet, före Olof Palme. Jag får brev från arbetarkommuner som är upprörda och besvikna, en motståndsrörelse är på väg att växa fram.⁹⁸

Riksdagsledamoten Wegestål kände inte igen sitt eget parti och påstod att ingen diskussion hade funnits vare sig i partiet eller i riksdagen om vilken ståndpunkt Sverige skulle ta. Alla tre socialdemokrater förnekade dock att de skulle vara pacifister och mot våldsanvändning i alla sammanhang. Silfverstrand hävdade att det kan existera undantag.

⁹⁷ TT, ”Regeringens förståelse för Natos bombningar”, 1999-05-09

⁹⁸ TT, ”Motståndet mot Natobomber organiseras”, 1999-05-17

Det kan finnas lägen där bombning är oundviklig, till exempel då två stater slåss mot varandra. Men detta är ett inbördeskrig.⁹⁹

Med en medvetenhet om vad åsiktsneutralitet eller Cramérs begrepp *ideologisk neutralitet* innebar hade Sverige enligt vänsterpartiets partisekreterare Lars Ohly hjälpt Nato under bombningarna som därmed betraktats som brott mot alliansfriheten. Denna kommentar kom ifrån *Aftonbladet*. Det gällde en transport som Nato transporterade genom Sverige och på tåg fanns enligt uppgifter även amerikanska marinsoldater och med detta hjälpte således Sverige Nato att fortsätta sin krigföring, enligt Lars Ohly.¹⁰⁰ Tåget avgick från Norge via Charlottenberg i Värmland, ner längs västkusten förbi Göteborg och skulle till Ungerns Natobaser. Ohly ansåg att transporten bröt mot svensk neutralitet.

Detta bör betraktas som ett brott mot alliansfriheten. Neutralitet innebär inte åsiktsneutralitet, men när det gäller handlingarna ska neutraliteten vara oerhört klar.¹⁰¹

Sammanfattning

Inom gruppen nuvarande politiker som också är undersökningens största grupp och där aktörerna består av den politiska makten skiljer sig åsikterna åt. Den viktigaste diskussionen handlade om varför Sverige valt att visa ”förståelse” för Natos aktioner och varför Sverige inte krävde ett omedelbart stopp på bombningarna. Begreppet ”neutralitet” fick inte någon större plats och detta kan ha berott på den *ideologiska neutraliteten* om att en neutral stat har rätt att uttrycka sympati eller kritik gentemot ett krig.

Tydligt blir det dock att den svenska regeringen med statsminister Göran Persson samt utrikesminister Anna Lindh som huvudaktörer hade förståelse för Natos bombningar och detta kom senare att bli Sveriges officiella inställning till bombningarna. Dessa två aktörer fortsatte att ha förståelse för bombningarna även under senare tid. Argumenten som gav förståelse åt Natos bombningar hänvisade till att det pågick *etnisk rensning, massmord, våldtäkter mot kosovoalbaner och huvudansvarig för detta var den serbiske*

⁹⁹ TT, ”Motståndet mot Natobomber organiseras”, 1999-05-17

¹⁰⁰ Aftonbladet, ”Sverige hjälper Nato”, 1999-05-29, sid. 25

¹⁰¹ Aftonbladet, ”Sverige hjälper Nato”, 1999-05-29, sid. 25

presidenten Milosevics regim. Flyktingströmmen hade orsakats av regimen innan Nato inledde aktionen. Ett *FN med stora problem och folkrätten som otydlig, pekades också ut* som förståelse- argument för Natosbombningar. Folkrätten skulle enligt de politiker som hade förståelse för bombningarna även handla om mänskliga rättigheter och inte enbart om relationer mellan stater. Efter alla *misslyckande förhandlingar med president Milosevic var man tvungen att göra någonting* och därmed inledda bombningarna, folkrätten skulle även skydda oskyldiga människor. Dessutom argumenterade Persson samt Lindh för *en gemensam utrikespolitik inom EU.* Förståelse för bombningarna har även kommit från folkpartiet och centerpartiet.

Men alla inom gruppen nuvarande politiker kom inte överens om detta. Det fanns de inom socialdemokratin men även andra partier som var emot bombningarna och krävde omedelbar stopp av Natos aktioner mot suveräna staten Jugoslavien. Deras motargument pekade bland annat på *anti- Natoargument* där Natos politik visat felbedömning av situationen. Denna kritik kom från vänsterpartiet. Gruppen som var emot bombningarna hade också *FN* som argument, *organisationen stödes inte när bombningarna inleddes mot en suverän stat.* Sverige gick även i *Natos och EU:s ledband* och saknade mod från *Olof Palmes och Vietnamkrigets* tid menade de socialdemokrater som var emot bombningarna. Carl Bildt kritiserade också Natos bombningar där han menade att *flygoperationer utan marktrupper skulle leda till värnlösa människor.* Även kristdemokratiske ledaren Alf Svensson kritiserade *Nato för att sakna en plan för fred.* Förutom vänsterpartiet hade även miljöpartiet protesterat mot bombningarna.

Neutralitetsbegreppet nämndes inte ofta av denna grupp och när den nämndes stod det klart att politikerna eventuellt var medvetna om innebörden av neutralitetsbegreppet. Utrikesminister Lindh uttryckte att gamla neutralitetsbegreppet hade spelat ut sin roll och Sverige var på det sättet neutralt eftersom landet inte bidrog till några krigsinsatser i kriget som Nato förde mot Jugoslavien. Även vänsterpartiets sekreterare Ohly använde begreppet neutralitet och anklagade Sverige för att ha brutit sin neutralitet pga. en transport som passerade genom Sverige från Norge som var Natomedlem.

4.2. F.d. politiker

Den svenska debatten om Natos bombningar av Jugoslavien fördes som tidigare sagt inte enbart utav politiker från den aktuella tiden utan här engagerade sig även *f. d politiker*. Några dagar efter bombningarnas inledning den 28 mars debatterar Gunnel Jonäng, en f.d. FN delegat med rubriken ”Skamlig svensk reaktion på Natobomber”¹⁰² där hon kritiserar Sveriges agerande på Natos bombningar.

Jag väntade från halv sju på morgonen på ett uttalande från Sveriges regering. Den hade ju i alla fall haft natten på att forma ett sådant /.../ Så kommer då Pierre Schori . Han förstår att bombningarna sker. Och sedan kan man läsa i DN att Anna Lindhs deklaration ”inte stöder bombningarna och inte motsätter sig bombningarna”/.../ Jag skäms. En gång i tiden när jag var FN delegat var jag stolt över Sverige och vårt agerande.¹⁰³

Den f.d. FN – delegaten fortsätter med att resonera kring FN:s försvagade roll pga. bombningarna samt USA:s roll som agerade som världspolis med miljardskuld till FN.

Sverige bör absolut inte medverka till att åsidosätta FN på det sätt som nu sker. Att vi skulle medverka till att FN:s auktoritet minskas kunde jag inte i mina vildaste fantasier föreställa mig. Men det är det vi nu gör. /.../ Hur länge ska vi buga och bocka och skrapa foten för USA? /.../ Sverige kan väl ändå inte ställa upp på de blodbad som bombningarna innebär och som kommer att medföra nya stora flyktingströmmar och mycket lidande.¹⁰⁴

Här har anti-USA samt anti- Nato argument lyfts upp med utåtriktad kritik mot Sveriges förståelse för bombningarna samt FN:s förlorade roll i en internationell konflikt.

Kritik emot bombningarna växte även från andra f.d. politiker. Bombningarna hade vid detta läge utlöst en intensiv debatt om hur folkrätten skulle tolkas. De personer som agerade kritiskt emot bombningarna var bl.a. den förre statsministern Ingvar Carlsson. Enligt *Expressen* har Carlsson kritiserat Natos agerande i den brittiska tidningen *The Guardian*. Den mycket kritiska artikeln skriver den förre statsministern Carlsson tillsammans med indiern Shridath Rmaphal och båda ledde några år innan kriget, en kommission inom FN om ”global governance”. De hävdar att Natos anfall är en olaglig

¹⁰² Dagens Nyheter, ”Skamlig svensk reaktion på Natobomber”, 1999-03-28

¹⁰³ Dagens Nyheter, ”Skamlig svensk reaktion på Natobomber”, 1999-03-28

¹⁰⁴ Dagens Nyheter, ”Skamlig svensk reaktion på Natobomber”, 1999-03-28

aggressionshandling, eftersom det strider mot FN- stadgans regler. En suverän stat får bara attackeras om FN:s säkerhetsråd först har gett sitt godkännande.¹⁰⁵

De är aggressiva dåd mot en suverän stat /.../ Vad händer om Kina i heligt raseri invaderar Taiwan eller om USA bombar Kuba eller Spanien annekterar Gibraltar? Kommer de gärningarna i så fall att fördömas efter andra normer?”¹⁰⁶

Sammanfattning

Denna grupp består inte av många aktörer men aktörerna hade tidigare en ledande roll inom den svenska politiken och deras argument var tydliga och delvis oskiljaktiga gällande Natos bombningar. Sveriges f.d. FN delegat Jonäng och före statsminister Carlsson stödde inte Natos bombningar. Höjdpunkten låg dock på *FN:s försvagade roll* och hur den svenska regeringen hade valt att ha förståelse för bombningarna. Jonäng uttryckte *anti- Nato samt anti- USA* argument med förvåning över hur Sverige var med och såg till att *FN:s roll minskades och blev oviktigt genom att visa förståelse för Natos bombningar*. Den förre statsministern Carlsson var också emot bombningarna och menade att *Nato stred mot FN: s stadgans regler där en stat inte fick attackeras utan säkerhetsrådets godkännande*. Aktionen gentemot Jugoslavien jämfördes av Carlsson även med *andra stora världskonflikter som kunde blossa upp*; USA – Kuba, Kina-Taiwan och Spanien – Gibraltar. Neutralitetsbegreppet nämndes inte av denna grupp.

4.3. Kultureliten

Det var inte enbart politiker som inte kom överens om bombningarna. Den grupp som också hade skiljaktigheter i frågan var Sveriges så kallade *kulturelit*. Redan den 29 mars publicerade *Aftonbladet* en artikel där 178 kända svenskar krävde stopp för Natos bombningar.¹⁰⁷ De skrev på uppropet under *Aftonbladets* debattsida och ville att regeringen skulle protestera mot Natos ”folkrättsbrott”. Men inte alla inom kultureliten var överens om att skriva på uppropet. Kulturpersonligheterna som inte skrev på menade att uppropet skulle ge stöd åt Milosevic och lämna kosovoalbanerna åt sitt öde. Den som

¹⁰⁵ Expressen, ”Folkets rätt inte statens”, 1999-04-16

¹⁰⁶ Expressen, ”Ingvar Carlsson till hårt angrepp mot Nato-bomberna”, 1999-04-03

¹⁰⁷ Aftonbladet, ”178 kända svenskar kräver stopp för Nato bombningarna” 1999-03-29, sid. 7

startade uppropet mot bombningarna var författaren Erik Wijk med hopp om att detta kanske kunde leda till en uppvaktning hos utrikesminister Anna Lindh. Andra kända personer som skrev på mot Natos bombningar var bland annat; Henning Mankell, Helena Bergström, Dan Berner, Tomas Bolme, Peter Curman, Hans Furuhausen, Reidar Jönsson, Jan Myrdal, Lars Ohly och Ingrid Waarenperä. De som valde att inte skriva på var; Channa Bankier, Gunder Andersson, Arne Ruth, Nina Lekander, Bengt Ohlsson och Helena von Zweigbergk.¹⁰⁸

Konstnärinnan Channa Bankier påstod att uppropet emot bombningarna gjorde allt så enkelt och menade att det inte gick att göra jämförelser mellan Vietnamkriget och konflikten i Jugoslavien.

Det som är så obehagligt med uppropet är att det gör allt så enkelt. Att det är ensidigt är Natos fel och USA:s fel att folk dör i Kosovo. Uppropet är kalkerat på den genomskinliga konflikten i Vietnam. Där var det uppenbart att USA genomförde ett orättmätigt kolonialkrig. Nu försöker den SKP- vänstern använda samma modell. Men konflikten i Jugoslavien är betydligt mer komplicerad.¹⁰⁹

Medan Erik Wijk hade en förklaring till varför vissa valde att inte skriva på och att polariseringen var glasklar.

De som inte skriver på är antingen Nato anhängare som vill förbereda den svenska vägen in i Nato eller annars är det allmänt ”trigger happy” personer.¹¹⁰

När författaren och historikern Ulf Lingärde blev uppmanad att skriva på blev han enligt *Aftonbladet* upprörd och menade att man på det sättet skulle stödja den etniska rensningen.

Det är definitivt inte rätt ögonblick att stödja och legalisera den etniska rensningen. Det är typiskt att Jan Myrdal och Göran Greider har skrivit på. Jag jämför det här uppropet med hur svenska intellektuella skrev på uppropet mot judiska läkare i Sverige 1938.¹¹¹

¹⁰⁸ Aftonbladet, ”Svenska kultureliten krigar om bombningarna”, 1999-04-01

¹⁰⁹ Aftonbladet, ”Svenska kultureliten krigar om bombningarna”, 1999-04-01

¹¹⁰ Aftonbladet, ”Svenska kultureliten krigar om bombningarna”, 1999-04-01

¹¹¹ Aftonbladet, ”Svenska kultureliten krigar om bombningarna”, 1999-04-01

Även författaren Bengt Ohlsson vände sig mot uppropet och kopplade ihop det med hur dessa personer som skrivit på blev moraliskt indignerade när de själva ansåg att något borde göras under Bosnienkriget.

När Sarajevo belägrades sa många med emfas och darr att något borde göras. Nu när något görs så blir samma människor moraliskt indignerade.¹¹²

Sammanfattning

Kultureliten bestod av två olika grupper, en grupp som valde att skriva på ett upprop mot Natos bombningar med argument som *brott mot folkrätten* samt den andra gruppen som menade att *uppropet betydde att stödja den etniska rensningen* och därför valde att avstå från att skriva på. Gruppen som skrev på hade *anti- Nato åsikter* och anklagade de som inte valt att skriva på för att vara Nato – anhängare. Situationen blev förenklat som såg konflikten i Kosovo med relatering till USA:s koloniala krig mot Vietnam och skulle därför *inte jämföras med Vietnamkriget* menade gruppen som inte ville skriva på. Konflikten skulle inte ses som ensidigt att det skulle vara USA:s och Natos fel att människor dog i Kosovo.

4.4. De övriga

Inom denna grupp finns personer som jag valt att kalla för *enskilda* personer som antingen blivit intervjuade av tidningar eller skickat insändare till tidningarna och haft åsikter angående Natos bombningar och Sveriges agerande. Dessutom förekom det personer där jag inte riktigt kunnat förstå deras position i debatten, om de vore enskilda individer eller hade någon annan eventuell politisk position. Denna grupp består även av *organisationer* som agerat i frågan.

Under bombningarnas gång började organisationer och enskilda individer uttrycka sin orolighet samt ställa krav på att den svenska regeringen skulle framföra sina protester emot Natos bombningar samt omedelbart ställa krav på att bombningarna upphörde.

¹¹² Aftonbladet, ”Svenska kultureliten krigar om bombningarna”, 1999-04-01

Ett utav de brev som jag stött på har det framkommit en person som jag inte kunnat reda ut trots kontakt med Utrikesdepartementet var Barbro Holmberg. (troligtvisst samma person som också senare blev migrationsminister). Men eftersom jag inte kunnat hitta säkra fakta om detta väljer jag därför att platsa in Holmberg samt andra aktörer inom gruppen *de övriga*.

Barbro Holmberg uttryckte sin förvåning över hur den svenska regeringen kunde godta dessa krigshandlingar. Hon påpekade att man inte skulle glömma den gamla devisen ”Aldrig mera krig” och ansåg att socialdemokratin totalt tappat vad gällde fredssträvanden och antimilitärism.

Sverige har alltid haft ett högt anseende internationellt i frågor som fred /.../ Gör mänskligheten en tjänst och arbeta lika hårt för den internationella freden som Olof Palme. Vakna till, låt inte regeringen luras av den imperialistiska stormen som har börjat blåsa över världen ännu en gång.
¹¹³

Holmberg fick ett svar från en politisk sakkunnig i Statsrådsberedningen, Aysegül Sungur. Hon svarade att den svenska regeringen inte stött Natos bombningar men förstod situationen som drev fram till militära aktioner. Dessutom måste också Natos angrepp mot civila mål stoppas. Vidare förklarade den politiska sakkunnige att regeringen inte förstod hur det går att vara neutral i denna konflikt samt att det största ansvaret för den mänskliga tragedin som rådde låg på den serbiske presidenten, Milosevic.

Man får dock inte glömma att ansvaret för den mänskliga tragedin som utspelar sig i regionen faller på president Milosevic regim/.../Regeringen kan inte se hur det går att vara neutral i denna konflikt, där ett helt folk drivs ut /.../ För andra gången under 1990- talet genomför Milosevic-regimen massakrer, massvåldtäkter och en systematisk folkfördrivningspolitik. Vi har en läxa att lära från fasorna i bl.a. Srebrenica/.../ Därför går det inte att vara passiv och låta våldet ostört härja bakom doktriner om icke-inblandning. Regeringen håller hårt på FN och folkrätten. Men förtryckaren och folkfördrivarnas fred är ingen fred. Folkrätten måste skydda just folket. Först Bosnien och nu Kosovo visar hur massiva brott mot mänskliga rättigheter hotar Balkans fred och hela Europas framtid.¹¹⁴

Den sakkunnige svarade vidare att bombningarna skulle omedelbart få ett slut om president Milosevic accepterade den fredsplan som FN:s generalsekreterare Kofi Annan presenterade.

¹¹³ Dnr: SB1999/2530

¹¹⁴ Dnr: SB1999/2530

Kritik av Sveriges regerings agerande angående Natos bombningar kom även ifrån en artikel publicerad av *Östersunds Posten* med Håkan Larsson som skribent. Artikeln ”Natobomber har utlöst en humanitär katastrof”¹¹⁵ kritiserade bl.a. regeringen för att inte ha agerat emot Nato och struntat i FN:s roll.

Det fanns en tid då Sverige försvarade FN och vågade ryta till mot stormaktsövergrepp varhelst de förekom. Idag, när Sverige har reducerats till en av de svagaste rösterna i EU -kören, meddelar statsminister Göran Persson och utrikesminister Anna Lindh att vårt land har förståelse för att Nato fäller bomber över Jugoslavien. Det är ynkligt att Sverige inte agerar när Nato så öppet negligerar FN:s roll som hela världens fredsorganisation.¹¹⁶

Larssons kritik fortsatte med antydningar om att Natos bombstrategi misslyckades och det var dags att FN gavs möjlighet att mäkla fred. Enligt artikeln ”Låt Bildt medla!”¹¹⁷ var Carl Bildt den rätte personen att leda fredsanssträngningarna och att Sverige inte var Natomedlem utan militärt alliansfritt skulle stärka Bildts kandidatur. Artikeln gav också kritik åt Persson regeringen samt uttryckte Bildts förmåga att kritisera Natos bombningar trots att han var en gammal Natoanhängare.

Medan regeringen Persson mest upprepar Natos argument för kriget vågar den gamle Natoanhängaren Bildt kritisera det Clinton och Blair ställt till med den senaste månaden. Moderatledaren har därför goda förutsättningar att få stöd även av Ryssland och Kina i säkerhetsrådet.¹¹⁸

Det fanns även hopp om att det alliansfria Sverige skulle kräva ett avslut på bombandet under Natos 50-årsjubileum i Washington.

Vi hoppas att ministrarna använder besöket för att kräva att värdarna avslutar bombandet och att FN ska ges den fredsmäklande roll som är världsorganisationens uppgift. Inser statsminister Persson att han har ansvar för att föra Sveriges brobyggande roll för fred vidare?¹¹⁹

Begreppen neutralt, alliansfritt land användes för att kritisera den svenska regeringens hållning till Natos bombningar. Den enskilde personen var Alf Sydholm.

¹¹⁵ Östersunds Posten, ”Natobomber har utlöst en humanitär katastrof”, 1999-03-30, sid. 6

¹¹⁶ Östersunds Posten, ”Natobomber har utlöst en humanitär katastrof”, 1999-03-30, sid. 6

¹¹⁷ Östersunds Posten, ”Låt Bildt medla!”, 1999-04-24, sid. 6

¹¹⁸ Östersunds Posten, ”Låt Bildt medla!”, 1999-04-24, sid. 6

¹¹⁹ Östersunds Posten, ”Låt Bildt medla!”, 1999-04-24, sid. 6

Som enskild svensk står man helt maktlös inför detta ofattbara. Men vi lever ju i ett neutralt och alliansfritt land. Den svenska regeringen, som tidigare kraftfullt protesterat mot andra angreppskrig – i Vietnam, Afganistan, Tjeckoslovakien – protesterar väl mot angreppet? Alls inte. I stället uttrycker den förståelse för det Nato gör. Till råga på allt reser Göran Persson i spetsen för en stor delegation i Washington och hyllar Nato vid dess femtioårsfirande.¹²⁰

Under Natos bombningar träffades ett sjukhus i Belgrad och i samma attack skadades den svenske ambassadörens hem och nu protesterade Anna Lindh mot detta. Artikeln ”Först nu protesterar Anna Lindh mot bomber” kom från Dragan Mitic som insändare till *Svenska Dagbladet* och här beskrevs ett slags ilska med förvåning om varför Anna Lindh inte protesterade under andra bombanfall. Artikeln var troligen en insändare från en serbisk person.

Protesterade Lindh när Nato släppte splitterbomber över en marknadsplats i Nis? Många dog. Då nämnde hon inget om att ”Nato verkar ha använt oerhört kraftiga bomber den här gången. Och det är helt oacceptabelt...” Kanske var de bomberna mindre. Det är pinsamt att svensk politik degenererat till en Följa- John lek efter krigförande socialdemokratiska regeringar. Det är pinsamt att Lindh protesterar först nu. Så pinsamt att det är dags att ta sig en tankeläsare och definiera värd den svenska neutraliteten.¹²¹

Exakt samma artikel fanns även på *Göteborgs Posten* den 22 maj 1999, av samma person men dock med en annan titel, ”Osmakligt, Anna Lindh”.¹²²

I *Svenska Dagbladets* artikel ”Vakna, Belgrad brinner” kan läsas att Sverige borde känna ansvar för det som hände i Balkan, artikeln var skriven av Vladimir Vuksanovic. Artikeln började med att jämföra Belgrad som angreps för första gången under andra världskriget den 6 april 1941 av Nazityskland med det Belgrad som brann under Natos bombningar. Trots upprepande gånger efter andra världskriget med orden ”aldrig mer” händer nu detta.

Vad kan annat sägas när en supermakt som USA tillåts fälla bomber över en europeisk huvudstad? /.../ Länder som Ryssland, Kina, Namibia och Indien har ju motsatt sig denna utveckling. Bara dessa länder utgör ungefär två miljarder människor /.../ inte ens samtliga

¹²⁰ Dagens Nyheter, ”Illa valt tillfälle att hylla Nato”, 1999-05-03

¹²¹ Svenska Dagbladet, ”Först nu protesterar Anna Lindh mot bomber”, 1999-05-27, sid. 14

¹²² Göteborgs Posten, ”Osmakligt, Anna Lindh”, 1999-05-22, sid. 4

Natoländer stöder de militära angreppen. Det är dags att ifrågasätta våra politikers hållning. För något ansvar måste väl även lilla Sverige känna. Jag tänker på de 40.000 jugoslaver som kom hit under 60 - och 70 - talen /.../ Men jag tänker även på den internationella respekt som svensk utrikespolitisk åtnjöt under Palmetiden.¹²³

Neutralitetsbegreppet dök upp med frågan om vi verkligen var neutrala och hur länge till vi kunde vara neutrala och artikeln avslutas med en uppmaning till både medborgare samt politiker.

Visa att en svensk utrikespolitik fortfarande är unik, bevara neutraliteten, bevara de goda relationerna till öst som väst och inte minst den tredje världen. För det är väl dit som Jugoslavien räknas nu?¹²⁴

Privatpersoner fortsatte att uttrycka sina känslor angående Natos bombningar och Sveriges ställning till detta och denna gång genom ett reportage i *Svenska Dagbladet*. Reportaget handlar om en serbisk familj i Malmö och deras syn på situationen. Under artikeln ”Vi utsätts för ett slags satanisering” ansåg den serbiska familjen att Sveriges regering slutit upp och verbalt gett Nato sitt stöd.¹²⁵

Vad hände med den svenska neutralitetspolitiken? Den har övergivits, även de humanistiska principer som den byggde på.¹²⁶

Dessa enskilda personer använde neutralitetsbegreppet i sina insändare till tidningar eller intervjuer. Här kan märkas att begreppet neutralitet används på ett sätt som Ekecrantz också förklarar; att begreppet neutralitet till skillnad mot andra tydligt laddade begrepp med skilda referenser – ofta används *som om* man var ense om innebörden. Dessa personer blandar neutralitetspolitik med det som Cramér kallar för ideologisk neutralitet. Den svenska staten valde således att inte upprätthålla en *ideologisk neutralitet* genom att visa förståelse för Natos bombningar samt kritik som kom från andra politiker emot Natos bombningar. De enskilda personerna var inte medvetna om vad neutralitetspolitik innebar. Sverige hade militär opartiskhet och deltog inte i Natos krig, att svenska

¹²³ Svenska Dagbladet, ”Vakna Belgrad brinner”, 1999-04-09, sid. 12

¹²⁴ Svenska Dagbladet, ”Vakna Belgrad brinner”, 1999-04-09, sid. 12

¹²⁵ Svenska Dagbladet, ”Vi utsätts för ett slags satanisering”, 1999-04-26, sid. 5

¹²⁶ Svenska Dagbladet, ”Vi utsätts för ett slags satanisering”, 1999-04-26, sid. 5

politiker uttryckte förståelse samt kritik emot bombningarna betydde således inte att den svenska neutralitetspolitiken bröts.

Den svenska regeringen fick inte reaktioner endast från enskilda personer utan det kom t.ex. en resolution från Linköping undertecknad av olika politiska samt kulturella organisationer. Resolutionen ställde sig emot Natos bombningar men fördömde också den serbiska regimens angrepp på befolkningen i Kosovo utförd av serbisk militär.

Vi kräver därför att den svenska regeringen med kraft framför sina protester till NATO och kräver ett omedelbart stopp för NATOS bombningar över Balkan.¹²⁷

Organisationerna var bland annat Vänsterpartiet, Miljöpartiet, Kristna freds rörelsen, Syndikalistiska Ungdomsförbundet, Kinesiska föreningen, Irakiska föreningen, Irakiska kommunistpartiet, Kurdiska kommunistpartiet och Kurdiska artistförbundet.¹²⁸

Sammanfattning

Begreppet ”neutralitet” valdes ofta att tas upp av denna grupp och dessutom framkom det mest, jämfört med de andra grupperna. Begreppet användes dock mest av de enskilda personerna som skrivit insändare till tidningarna. Någon i denna grupp (Dragan Mitic) ansåg att *den svenska neutraliteten borde bevaras eller omdefinieras*. Genom att Sverige visat förståelse för bombningarna hade också neutraliteten enligt vissa enskilda personer brutits. Anklagelser riktades emot den svenska regeringen, bla. Anna Lindh som inte agerat i tid. Tydliga *anti- USA samt anti- Nato argument* framkom från vissa insändare. Regeringen kritiserades för *att ha struntat i FN: s roll genom att inte agera emot Natos bombningar*. Svensk engagemang inom utrikespolitiska konflikter med relatering till bl.a. *Vietnam, Afghanistan och Tjeckoslovakien* nämndes också.

¹²⁷ Resolution till svenska regeringen, Dnr: Sb 1999/3601

¹²⁸ Resolution till svenska regeringen, Dnr: Sb 1999/3601

5. Resultat

Detta kapitel som också är uppsatsens näst sista syftar till att svara på frågorna ställda under frågeställningen. Första frågan handlade om vad Sveriges inställning var till Natos bombningar? Sveriges inställning utgörs av politiker inom regeringen samt oppositionen. De olika aktörerna har haft olika för- och emot argument gällande Natos bombningar och har hänvisat till bland annat:

- ✓ FN och folkrätten
- ✓ President Milosevic som huvudansvarig
- ✓ Gemensam utrikes politik inom EU
- ✓ Anti Nato- och USA politik
- ✓ Hänvisningar till tidigare svensk utrikespolitik ex. Vietnamkriget och Olof Palme
- ✓ Hänvisningar till ”neutralitet” och dess bevarande

Sveriges officiella inställning till Natos bombningar av Jugoslavien 1999 var att man ”inte stödde bombningarna men hade förståelse för dem”. Det existerade ingen klar inställning från socialdemokraterna som då hade makten. Men huvudaktörerna statsminister Göran Persson och utrikesminister Anna Lindh ansåg att man skulle ha förståelse för bombningarna och president Milosevic var enligt dem skyldig samt ansvarig för kriget och inte Nato. Som påpekades ovan kom inte socialdemokratin överens i frågan och det fanns även socialdemokrater som ansåg att bombningarna borde stoppas och förvånades över regeringens agerande. Moderatledaren Carl Bildt ansåg att bombningarna utan marktrupper skulle leda till allvarliga konsekvenser och den kristdemokratiske ledaren Alf Svensson ansåg att Nato saknade plan för fred. Folkpartiet hade förståelse för bombningarna och även så centerpartiet. Emot bombningarna var vänsterpartiet och miljöpartiet.

Den andra och tredje frågan skulle besvara vilka aktörer som ingick i debatten samt vilka argument de hade. Den svenska debatten om Natos bombningar mot Jugoslavien 1999 utgjordes av fyra utvalda grupper; *nuvarande politiker, f.d. politiker, kultureliten, samt de övriga*. Grupperna bestod av olika aktörer:

- Statsminister Göran Persson, utrikesminister Anna Lindh, andra ministrar, partiledare samt riksdagsledamöter för *nuvarande politiker*.
- Förre statsministern Ingvar Carlsson m.fl. för *f.d. politiker*.
- Författare, konstnärer, historiker och andra intellektuella för *kultureliten*.
- Organisationer och enskilda personer för *de övriga*.

Dessa aktörer hade olika åsikter angående Natos bombningar. De aktörer inom gruppen *nuvarande politiker* som hade förståelse för Natos bombningar hänvisade till att det pågick *etnisk rensning, massmord, våldtäkter mot kosovoalbaner och huvudansvarig för detta var den serbiske presidenten Milosevics regim*. Flyktingströmmen hade orsakats av regimen innan Nato inledde aktionen. *FN med stora problem och Folkkrätten som otydlig pekades också ut* som förståelse-argument för Natos bombningar. Folkkrätten skulle enligt de politiker som hade förståelse för bombningarna även handla om mänskliga rättigheter och inte enbart om relationer mellan stater. Efter alla *misslyckande förhandlingar med president Milosevic var man tvungen att göra någonting* och därmed inleda bombningarna, folkkrätten skulle även skydda oskyldiga människor. Dessutom argumenterade Persson samt Lindh för *en gemensam utrikespolitik inom EU*. Motargumenten handlade bl.a. om *anti-Natoåsikter* där argumenten var att Nato hade felbedömt situationen. Denna kritik kom från vänsterpartiet. Den nuvarande politiska gruppen som var mot bombningarna hade också *FN* som argument, *organisationen stöddes inte när bombningarna inleddes mot en suverän stat*. Sverige gick i *Natos och EU:s ledband* och saknade det mod som fanns på *Olof Palmes och Vietnamkrigets* tid menade de socialdemokrater som var emot bombningarna.

Den andra gruppen som ingick i debatten var *f.d. politiker* med bl.a. f.d. statsminister Ingvar Carlsson och här fick *FN* störst roll. Carlsson menade att Natos agerande *stred mot FN-stadgans regler där en stat inte fick attackeras utan säkerhetsrådets godkännande*. Aktionen gentemot Jugoslavien jämfördes av Carlsson även med *andra stora världskonflikter som kunde blossa upp*; USA – Kuba, Kina- Taiwan och Spanien – Gibraltar. Även Sveriges f.d. FN delegat Gunnel Jonäng uttryckte *anti-Nato samt anti-*

USA argument med förvåning över hur Sverige var med och såg till att *FN:s* roll minskades och blev oviktigt genom att visa förståelse för *Natos* bombningar.

Men det var inte enbart politiker som debatterade angående *Natos* bombningar. Sveriges s.k. *kulturelit* såsom *Aftonbladet* kallade de, deltog också i debatten med aktörer som valde att skriva på ett upprop mot *Natos* bombningar samt de som avstod från detta. Aktörerna som var mot *Natos* bombningar hade argumentet att *Nato bröt mot folkrätten* medan den andra motsatta gruppen menade att *uppropet innebar stöd av den etniska rensningen* och därför valde att avstå från att skriva på. Gruppen som skrev på hade *anti-Nato åsikter* och anklagade de som inte valt att skriva på för *Nato* – anhängare.

Sista gruppen, *de övriga* som består av organisationer och enskilda personer krävde bombningarnas stopp och anklagade den svenska regeringen för *att ha struntat i FN: s roll genom att inte agera emot Natos bombningar*. Tydliga *anti- USA* samt *anti- Nato åsikter* framkom från visa insändare.

Den fjärde och sista frågan skulle besvara huruvida begreppet ”neutralitet” användes inom debatten. Detta begrepp användes dock endast utav grupperna *nuvarande politiker* samt *de övriga*. Den första gruppen, *nuvarande politiker*, använde endast begreppet vid ett fåtal gånger medan den andra ett antal gånger och på olika sätt. Utrikesminister Lindh uttryckte att den gamla innebörden av neutralitetsbegreppet hade spelat ut sin roll och Sverige var på det sättet neutralt eftersom den inte bidrog till några krigsinsatser i kriget som *Nato* utförde mot Jugoslavien. Även vänsterpartiets sekreterare Ohly använde begreppet neutralitet och anklagade Sverige för att ha brutit mot neutraliteten p.g.a. en transport som passerade genom Sverige från Norge som var *Natomedlem*. Begreppet ”neutralitet” valdes ofta att tas upp av *de övriga* och användes mest av de enskilda personerna som skrev insändare till tidningarna. En av personerna (*Dragan Mitic*) ansåg att *den svenska neutraliteten borde bevaras eller omdefinieras*. Genom att Sverige visat förståelse för bombningarna hade också neutraliteten enligt visa enskilda personer brutits.

6. Avslutande diskussion

Denna undersökning visar Sveriges utrikespolitiska roll under en stor europeisk konflikt närliggande i tiden. Undersökningen strävade efter att visa den aktiva roll som Sverige spelade under konflikten. Genom uppsatsen kan vi skapa förståelse för vad den ideologiska neutralitetspolitiken innebar. Att Sverige uttryckte förståelse samt kritik gentemot bombningarna kan betyda att Sverige valde att inte ha en ideologisk neutralitet. Det sistnämnda kan även som undersökningen visat, blandas ihop med begreppet neutralitet. Här finns också plats för att vidare studera historia ur definitionsperspektiv. Förutom nämnda aspekter anser jag även att uppsatsen bidragit till att förstå skiljaktigheter inom svensk socialdemokrati i en internationell konflikt samt övriga partiers inställning. Dessutom har uppsatsen förutom ett politiskt perspektiv, även visat ett kulturellt perspektiv där övriga debattörer varit aktiva. Undersökningen visar också hur den svenska utrikespolitiken ännu en gång som även tidigare forskning visat, haft en samhörighet med väst. Denna gång i samhörighet med USA men också med Nato, på liknande sätt som under kalla kriget. Men dock under andra förutsättningar eftersom Sverige nu är ett EU land med eventuella gemensamma utrikespolitiska förhållningar. Att rättfärdiga Natos bombningar med olika argument bevisar eventuellt detta och därmed ger plats för framtida forskning för ett Sverige som är neutral eller ickeideologisk neutral som uppsatsen visat, eller ett Sverige som inom senare framtid kan inneha ett eventuellt Natomedlemskap.

7. Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Utrikesdepartementens Arkiv

Bill Clintons brev till Göran Persson, diarienummer: SB 1999/2135

Barbro Holmbergs brev till Göran Persson, diarienummer: SB 1999/2530

Resolution till Svenska regeringen, diarienummer: SB 1999/3601

Aftonbladet

”Sverige hjälper Nato”, 1999-05-29

”Svenska kultureliten krigar om bombningarna”, 1999-04-01

”178 kända svenskar kräver stopp för Nato bombningarna”, 1999-03-29

Dagens Nyheter

”Svensk oenighet om Kosovo”, 1999-03-30

”Första maj, spontana applåder för Schyman”, 1999-05-02

”Sverige har valt rätt linje”, 1999-05-03

”EMU stärker Europafreden”, 1999-05-09

”Skamlig svensk reaktion på Natobomber”, 1999-03-28

”Illa valt tillfälle att hylla Nato”, 1999-05-03

Expressen

”Folkets rätt inte statens”, 1999-04-16

”Ingvar Carlsson till hårt angrepp mot Nato-bomberna”, 1999-04-03

Göteborgs Posten

”Helgens toppmöte ger Sverige en ny roll i Nato”, 1999-04-20

”Osmakligt, Anna Lindh”, 1999-05-22

Svenska Dagbladet

- ”EU- Mötet, Persson stöder Natobomber”, 1999-04-15
”Först nu protesterar Anna Lindh mot bomber”, 1999-05-27
”Vakna Belgrad brinner”, 1999-04-09
”Vi utsätts för ett slags satanisering”, 1999-04-26

TT

- ”Schlaug: regeringen vill inte stöta sig med Nato”, 1999-04-30
”FN måste bli starkt och effektivt”, 1999-05-02
”Schori vägrar vara neutral i Kosovo”, 1999-05-07
”Regeringens förståelse för Natos bombningar”, 1999-05-09
”Motståndet mot Natobomber organiseras”, 1999-05-17
”Thalén mot både bomber och Milosevic”, 1999-04-08

Östersunds Posten

- ”Natobomber har utlöst en humanitär katastrof”, 1999-03-30
”Låt Bild medla!”, 1999-04-24

Internet

- <http://www.riksdagen.se> 2008-04-14 kl. 14.30
<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-040e.htm> 2007-12-12, kl: 15:58
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/9904/01/kosovo.html> 2007-12-12, kl: 16:00

Litteratur

- Agrell, Wilhelm, *Alliansfri tills vidare: ett svenskt säkerhetsdilemma* (Stockholm 1994)
Agrell, Wilhelm, *Fred och fruktan: Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918-2000* (Lund 2000)
Andrén, Nils, *Maktbalans och alliansfrihet: svensk utrikespolitik under 1900-talet* Stockholm (1996)
Berge, Anders, *Att begripa det förflutna: förklaring, klassificering, kolligation inom historievetenskapen* (Lund 1995)

- Bergström, Göran & Boréus, Kristina, *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund 2005)
- Bjereld, Ulf, *Svensk Mellanösternpolitik: en studie av Sveriges agerande och ställningstaganden gentemot konflikterna i Mellanöstern 1947-1985* (Stockholm 1989)
- Bjereld, Ulf & Ekengren, Ann-Marie, "Cold War Historiography in Sweden" i Thorsten B. Olesen (red.), *The Cold War – and the Nordic Countries: Historiography at a Crossroads* (Odense 2004).
- Björk, Ragnar, *Den historiska argumenteringen: konstruktion narration och kolligation-förklaringsresonemang hos Nils Ahnlund och Erik Lönnroth* (Uppsala 1983)
- Cramér, Per, *Neutralitetsbegreppet: den permanenta neutralitetens utveckling* (Stockholm 1989)
- Demker, Marie, *Sverige och Algeriets frigörelse 1954-1962: kriget som förändrade svensk utrikespolitik* (Lund 1996)
- Ekecrantz, Stefan, "'Neutralitet', 'neutralitetspolitik' och 'alliansfrihet' - en begreppshistorisk propå till forskning och debatt" i Björk, Ragnar & W Johansson, Alf (red.) *Samtidshistoria och politik: en vänbok till Karl Molin* (Stockholm 2004)
- Olausson, Ulrika, *Saddam Hussein från Gulfkrig till Gulfkrig: Sverige och USA: utrikespolitik och nyhetsrapportering* (Örebro 1999)
- Olesen, B. Thorsten, *The cold War and the Nordic countries: Historiography at a Crossroads: Historiography at a Crossroads* (Odense 2004)